OCAK '86/SAYI:3/250 TL (KDV dahil)

AYLIK ŞİİR DERGİSİ BROY

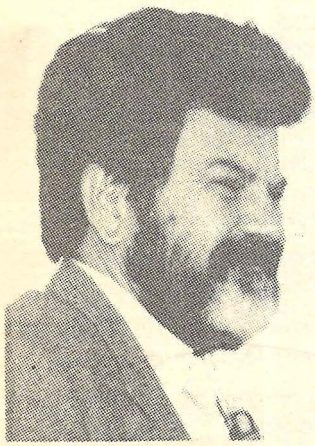

Cevat Çapan
Şiir Yaşamsal Bir Gereksinmedir

Mayak[illegible]vski
Lirik Yaşamın Şairi

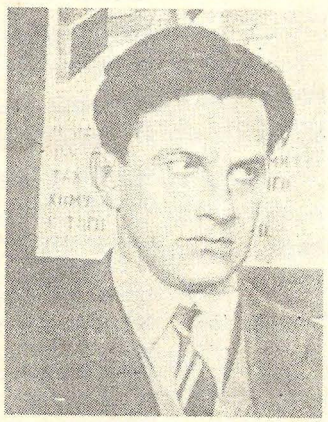

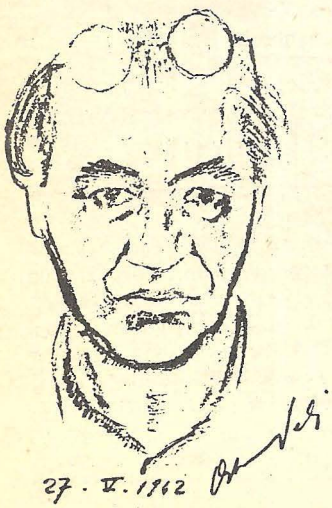

Arif Dino
Şaşırtıcı Bir Şiir

ŞİİRCE

Şiir: yaşamın kabına sığamadığı, taşıverdiği anda patlayan lirik başkaldırıdan doğar. Bu, aynı zamanda, kahramanca bir başlangıçtır. Tam o noktada, buluş gücü ve gözüpeklik, yaşamdan gelen ve asi bir sıçrayışla yine ona yönelen yiğit tavır, lirizmin mayasıdır.

Ama orda kalınamaz. Bu kadarı, yaşamda ve şiirde kendiliğinden vardır. Şair, bu kendiliğinden varoluşa, yaşama bakışındaki lirik tadı, o cömert ve akılcı özgünlüğün tadını katabilmelidir. Yaşamla dürüstçe buluşmanın sonucu, şair için her şeyin üstünde olmalıdır.

İşte bu lirik yaşama ve duyuşla sözcükler arasında bir kan bağı vardır. Bu, şair için bir tuzaktır: Yaşamdaki lirizmi sözcüklere taşımak yerine; sözcüklerin yüzlerce yıllık bir süreçte edindiği lirizme yaslanmak, bu kan bağıyla yetinmek, aslında hem şiirin, hem de yaşamın kaybıdır.

Oysa yapılmak gereken, toplumsal ilişkilerdeki kımıltıyı yeni adıyla anmak, —o eskimeyen tanımıyla söylenecek olursa— eşyayı adıyla çağırmak! Kan bağıyla varolana, toplumsal bağların dirimini aşılamak...

Yaşamı sözcüklerle bağlamaktansa, sözcükleri yaşama batırıp çıkarmak.

Lirizm ordadır. Onu bulmaksa bir ilk adım sadece.

İş, bulduğunu yeni ve vazgeçilmez kimliğiyle yaşama katmaktır.

Bir Olaydan Bir Şiirden

Geçtiğimiz ay günlük basında, eski ama sürekli gündemde olan «bir malum konuda» bir eski tartışmanın yeniden kızıştığına tanık olduk. Ayın sorusunu bu konudan yola çıkarak şöyle sorduk:

Güncel, sürekli güncel bir konuda şairin tutumu nasıl olmalıdır? Şiirin işlevi ne olmalıdır? Şiir, daim ayakta kalarak bu işlevin üstesinden nasıl gelir?

Yanıt, Turgut Uyar'dan geldi:

TURGUT UYAR

BİR SÜREGEN İLKBAHAR

Dursun Ali'yi mi sordunuz nevşehir'den,
dışardadır, almanya'da
«karanfil suyu neyler»i söyler durmadan
nevşehir koca bir şehir, bakmadan kim
geçebilir yanından
Seyfettin'i mi sordunuz, dışardadır, almanya'da
«adına gül denen menekşe»yi hatırlar durmadan
aslında ne menekşe ne güldür hatırlanan
topluca bir coşkunluğa varıldığı zaman

şöyle ki, bir türkü sanki alır götürür kimsesizliği
münşen'de, kölün'de, şutgard'da falan

ateş sönmez rüzgârın sesinden, tersine parlar
önüne durulmaz olur artık harından

ha, Süleyman'ı sorduysanız, o içerdedir, türkiye'de
Muzaffer'i sorduysanız, o da içerdedir, türkiye'de

Hasan da içerdedir, türkiye'dedir, Mümtaz da türkiye'de
Behice de öyle ülseri depreştiği zaman

yeni bir türkü bozar gider beyazlığın adını
şakır şakır bir yağmur gibi belleklerde kalan
ve hatırlanır bir atın susuzluğu

Arif'i mi sordunuz, dışardadır, almanya'da
çalışır
Seçkin'i mi sordunuz, içerdedir, türkiye'de

Mevlût'u mu sordunuz, içerdedir, türkiye'de
okunur
uzun bir gün olarak ağustosta, içerde

Yusuf'u sorduysanız, rize'den, o dışardadır, almanya'da
gelecektir tabancasıyla
karısı buradadır, türkiye'de, çocuklarıyla

Murat'ı sorarsanız, içerdedir, türkiye'de
her allahın günü beşe bölerek uykusuzluğunu
«gülün narkını» hesaplıyor durmadan

şimdi, ayışığı bir kız çocuğu adıun tercümesidir, amma
kendisiyle uyuşulmaz değildir hiçbir zaman
kardeşleri görünümündedirler bir âsi karanlığın
hepsi
Dursun Ali, Seyfettin, Muzaffer'le Süleyman

hepsi solgundur evet, karanlıktadır şimdi hepsi
nerden biliyorum derseniz, işte ordan burdan

ben söyledim bunu, kâtip yazdı, öbürleri bildiler
çünkü nasıl bir yazdı, kaçıncıydı koşup geldiler

Mustafa nasıl yazdı Behiç'in sesini, bilmedim mi
çünkü bana kalırsa kötü bir yazdı

çünkü herkes gidip gelirken ayaklarıyla ve motorlarıyla
Sadun'la Behiç'in içi kapkara bir beyazdı

önce diyelim ki şiir bir kuşkudur
bir otobüs yolcusunun kimliğini taşır

bir şarkı olup bir sonbaharda
onulmaz bir güzelliğe ulaşır

ve yitirip rengini bir akşam saatinde
olur olmazlaşır

kardan almaz belki rengini
ve düşmez

şimdi biz haberi nerden verelim derseniz
solgun ama aydınlık olanlardan
bir taraf olanlardan
söğütlerden de olur, kavaklardan da
ve çamlardan
yırtılıp giden adamlardan
ve durup duran adamlardan
içerden, dışardan, türkiye'den, almanya'dan
ve solgun ama aydınlık olanlardan

Mahir'i sorarsanız, dışardadır, türkiye'de

BROY tüm okurlarının yeni yılını kutlar

BROY ŞİİR DERGİSİ/AYLIK DERGİ/KASIM '85/250 TL (KDV dahil)
sahibi: meliha akça/*yazışleri müdürü:* mümin dikduran/*yönetim müdürü:* muharrem akça/*yayın danışmanı:* seyyit nezir/*istanbul temsilcisi:* emin yılmaz/*reklam müdürü:* nesrin arman/*kapak düzeni:* ferit erkman/*resim danışmanı:* emin çetin girgin/*kapak baskısı:* reyo basımevi/*iç sayfalar dizgi-baskı:* kent basımevi/*yönetim yeri:* muhittin mah., arslan sok., çorlu/*istanbul temsilciliği (yazışma adresi):* alemdar mah., nuruosmaniye cad., yavuz apt., 9-2, cağaloğlu-istanbul (yayınlansın ya da yayınlanmasın, gönderilen yazılar geri verilmez, deneme yazılarının—çift aralıklı— beş, inceleme yazılarının yedi sayfayı geçmemesi rica olunur.)/*abone koşulları:* altı aylık-1500 TL; yıllık-3000 TL (1985 yılı içinde abone olan okurlara şiir ustaları kartpostal dizisinden on adet armağan edilir/*yurtdışı abone bedeli:* 25 DM (posta masrafları dahildir)/*abone adresi: posta çeki:* muammer akça-191647/*ilan fiyatları:* arka kapak dört renkli 200 bin lira; iki renk ve siyah beyaz 150 bin lira;/iç sayfalar-tam sayfa 120 bin lira, yarım sayfa 60 bin; çeyrek sayfa 30 bin liradır.

Sözcükler ve Şiir

Sözcüklerin şiirdeki konumu, tarihi boyunca, şiirin —işlevinin yanı sıra— en çok tartışılan konusu. Sözcükler şiirin hammaddesi midir, yoksa ereği mi? Şiiri kılan sözcüklerdir, ama sözcükleri kullanma yetkinliği bir başına yeterli mi şiir için? Aslında yeterli. Dahası, yaşamdaki lirizm, şiire dilde dönüşür, dille varolur. Ne ki bu yanıt, sözcüklerin yaşamda ve şiirdeki işlevinden ne anladığımıza göre anlam kazanıyor.

Sözcükler, günlük dilde toplumsal ilişkileri belirtmek ve anlaşma sürecinin bileşkeleri olmakla yükümlü. Bu nedenle, bireyin sözcükleri ele alışındaki tüm kendine özgülüğü anlaşma amacıyla sınırlı. Sözcüğün anlamındaki her türlü esneme, bu sınırda gerçekleşebiliyor ancak.

Nitekim düzyazının bütün türlerinde sözcükler ve dilin bütün olanakları, anlamı ve dolayısıyla toplumsal gerçekliği yansıtmayı öne alır; başka deyişle, dilin olanakları, gerçeklikteki dönüşme eğilimini bizatihi vermeyebilir —toplumsal değişmenin dildeki biçimlenişini düzyazıda görmek, şiire göre daha bir zaman ister.

Şiir, gerçekliğe dokunduğu anda, onu kendine ait kılma sürecine sokar. Nesnelerin şu ya da bu ölçüde herkesin katılabileceği yorumlanışını, düzyazıya bakarak daha uç noktada, insanın algılama gücünü mümkün olan en geniş çerçeveye zorlayarak gerçekleştirir —sözcükleri zora koşar. Gerçekliğin var olan —kabul gören— durumuyla yetinmez. Ona daha ileri durumları —ama elbette ele avuca gelen, ona uyan durumları— yakıştırmaya, bulmaya, yaratmaya çabalar; kurmak üzere bozar.

Bu, sözcükleri ve dili günlük yaşamdan yalıtma noktasına götürüldüğünde, ortada biçimci buluşlardan başka bir şey kalmayacağı ise açıktır. Çünkü eninde sonunda, toplumsal bir süreçtir el atılan. Ve şiirin ereği, dilde, nesneyle birlikte gerçekleştirmek istediği dönüşümü okurda sonuçlandırmaktır; aynı dönüşüme okuru da katmaktır.

Toplumsal değişmelerin, içinden çıkılması güç bir çelişkiler yumağına büründüğü dönemlerde şiirde modernist eğilimlerin alıp başını gitmesi bu yüzdendir: hızlanan toplumsal sürecin gerisinde kalmama, ona katılma, onu aşma, her türlü gerçekleşmeyi bireyin bilincine ve yaşamına taşıma kaygısı yüzünden. Ancak, tam bu noktada, gerçekliğin eskiyen yanını onun bütününe yayılmış görme yanılsaması, şiirde, yadsıyıcı yönü ağır basan, yaratıcı ve dönüştürücü özelliği yoksanan bir tavrın, her şeyin biçimde olup bittiği anlayışının egemenliğine yol açabilir ki, şiir, sapmış bir ereğin sözcüsüdür artık. Sonuçta okur, şiiri; şiir de okuru yitirmiştir.

Oysa sözcüklerin dinamizmi, biçimin yüklendiği anlam yetkinliğindedir. Yaşadığımız dünyanın kımıltılarını, soluk alıp verişlerini, yürek atışlarını, usul adımlarını ve taşkınlıklarını, yaşamın lirizmini sürekli kollayan bir şiir, bu dinamizmi bütün coşkusuyla verebilmelidir: Kendi dokunuşlarından ördüğü, şiirin soğuyan ter kabuğuyla.

İnsanın uzun kararsızlıklardan yeni kararlara yönelme sancıları çektiği bir dönemdeyiz. Bu kararı şiir de aramalı, hem de herkesten önce aramalı, yeni sözcüklerini seçmeli, buluşma yerine kesenkes gecikmemelidir.

Ve bugünün şiirine damgasını vuracak olan, bugünün sözcükleridir, başını iki elinin arasından kaldıran insanın sözcükleri.

ülkü tamer

Geçen ay bu dergide Teodorakis ile Zülfü Livaneli'nin bestelerine yazdığım şarkı sözlerinden üçü yayımlanmıştı. Zülfü'yle ortak çalışmamız sonunda bu sözler biraz değişti. "Sevdamız" (yeni adıyla "Yan Yana") şarkısında, sözlerin değişikliği yanı sıra, yeni bir sıralama yaptık. Zülfü, "Güneş Topla Benim İçin"in ikinci dörtlüğünü fazla "«pastoral" buldu. Ona katıldım. Gereken değişikliği yaptım. "Uçakları ne edeyim" diye başlayan şarkı sözü ise bütün bütüne değişti. Ortaya yeni bir şarkı (ya da şiir) çıktı. Birbirinin dilinden anlayan kişilerin ortak çalışmasının yararını somut olarak bir daha gördüm. Üç şarkı sözünü de aşağıda yeniden sunuyorum. Bunlara, Zülfü'nün yeni bir bestesine, Yunus Usta'ya "gönderme" olarak yazdığım "Selâm Olsun"u da ekliyorum.

YAN YANA

Nice yıllar nice aylar nice günler arasında
Bu acılar bu yaralar bu hüzünler arasında
Mekik dokur hayatımız karanlıktan aydınlığa
Bu umutlar bu mahpuslar bu sürgünler arasında

Senin sevdan güç verir bana
Sevdan
Yürürken yan yana
Işığı getirir bana
Yürürken yan yana
Yürürken yan yana

Nice dostlar nice canlar nice kinler arasında
Bu dikenler bu çalılar bu zeytinler arasında
Mekik dokur hayatımız karanlıktan aydınlığa
Bu çalılar bu şahinler güvercinler arasında

GECELEYİN

Geceleyin karanlıkta
Suya attım ben sesimi
Türkü oldu birdenbire
Denizinden geçen gemi

Geceleyin karanlıkta
Gülümsedim buluta ben
Saçlarına düşen yağmur
Gökkuşağı oldu birden

Geceleyin karanlıkta
Yıldız tuttum gök içinde
Işığını sana vurdu
Bir gül açtı yüreğinde

GÜNEŞ TOPLA BENİM İÇİN

Karacaoğlan'a

Seheryeli çık dağlara
Güneş topla benim için
Haber ilet dört diyara
Güneş topla benim için

Umutların arasından
Kirpiklerin karasından
Döşte bıçak yarasından
Güneş topla benim için

Yazdan kıştan ilkbahardan
Mahpuslarda dört duvardan
Doludizgin sevdalardan
Güneş topla benim için

Seheryeli yâr gözünden
Havadaki kuş izinden
Geceleyin gökyüzünden
Güneş topla benim için

SELÂM OLSUN

Yunus'a

Selâm olsun dağa taşa
Yâranlara selâm olsun
Ormandaki kurda kuşa
Cerenlere selâm olsun

Dünya üstü kara zindan
Boynumuzda yağlı urgan
Yolculardan hancılardan
Soranlara selâm olsun

Ölüm canın has yoldaşı
Diken gülün gönüldeşi
Kar altında deniz düşü
Kuranlara selâm olsun

Kâğıdımız çaput bizim
Kefenimiz bulut bizim
Mesleğimiz umut bizim
Kıranlara selâm olsun

İŞSİZ BİR LİSE MEZUNUNUN ANNESİNE YAZDIĞI

Anne
Kuru ekmek yiyorum son günlerde.
Katık olmuyor.
Meyve yok.
İçine battı gözlerim.
Belki bir işe girerim
Doyarım herkes gibi ben de.

Anne
teke gibi kokuyorum son günlerde.
Sular akmıyor.
Harçlığım yok.
Kefeke tuttu dişlerim.
Belki bir işe girerim.
Yıkanırım herkes gibi ben de.

Anne
hiç uyuyamıyorum son günlerde.
Ay büyümüyor.
Sevgilim yok.
Azmıyor düşlerim.
Belki bir işe girerim.
Uyurum herkes gibi ben de.

AKŞAM IŞIĞI

Gözlerin kapalı.
Alnında yalnızlıklar parlıyor.
Sana bakıyorum akşam ışığında:
Gökyüzüne bakıyorum,
yıldızlarla koruyorum düşlerini
kararmasın diye
koluna düşen ışık.

Arif Dino'nun Türk Şiirindeki Yeri

MEMET FUAT

Türkçenin serbest nazımla yazılmış ilk şiiri, "Açların Gözbebekleri" 1922 tarihini taşır. Serbest nazmın güçlü bir çıkış yaparak kendini kabul ettirişi ise 1929'da 835 *Satır* adlı kitapla olmuştur.

1929, aynı zamanda, Yunanistan'da portre ressamlığıyla olduğu kadar, filmlerde kötü adam rollerine çıkarak da hayli ünlenmiş bulunan Arif Dino'nun Türkiye'ye döndüğü yıldır.

Gene o yıl *Jokond ile Sİ-YA-U* yayımlanır. Ertesi yıl ise *Varan 3* ile *1+1=1* çıkacaktır.

1931'de *S.O.S.* adlı ilk kitabını bastıracak olan Ercümend Behzad da bu dönemde dergilerde atılımcı şiirler yayımlamakta, 1921-1925 arasında Berlin'de tiyatro öğrenimi görürken ilgilendiği Gerçeküstücülük, Gelecekçilik, Dadacılık gibi akımlardan esinlenen ürünler vermektedir.

Yunanistan'dan gelen portre ressamı, sinema oyuncusu Arıf Dino herhangi bir sanat türüne, yükselme hırsıyla bağlanacak bir kişi değildir. Çok görgülü, bilgili bir sanat adamı oluşu yüzünden, kendi ürünlerine pek değer vermeyen bir tavrı vardır. Nâzım Hikmet'den sekiz yaş, Ercümend Behzad'dan on yaş büyüktür. Kimi üyeleri çeşitli nedenlerle Avrupa ülkelerinde yaşayan köklü, varlıklı bir ailenin çocuğudur. Liseyi Belçika'da bitirmiş, tarım eğitimi için bir yüksek okula yazılmış, ama Birinci Dünya Savaşı patlak verince, ailesinin yanına, İsviçre'ye giderek Cenevre Üniversitesi Siyasal Bilimler Bölümü'ne girmiştir. Aslında okula, diplomaya filan önem verdiği yoktur. Girdiği okulları bitirmek için hiçbir çaba göstermemiş, gönlünün çektiği şeylerle ilgilenmiştir. Fransızca ile Yunancayı anadili gibi bilir. Bunu çeşitli ülkelerde yaşamış olmasından çok aile çevresine borçludur. Kuzey Yunanistan'da, Epir'de Osmanlı döneminin uçbeyliğinden gelen Dino'lar, Batı'ya açık bir ailedirler, evlerinde Türkçenin, Rumcanın yanı sıra Fransızca da konuşulur. Çocukluğu, gençliği, daha fazla Belçika'da, İsviçre'de, Fransa'da geçen Arif Dino, bir süre Korfu Adası'nda kaldıktan sonra, Atina'ya gidip yerleştiğinde otuz bir yaşındadır. İlgilendiği sanatlar yalnızca resimle sinema değildir, Fransızca şiirler de söyler — yazmaz, söyler... Bunları çevresindekiler yazıya geçirmezse, kendi hiç önemsemez, unutulmaya bırakır. Batı'daki atılımcı şiir akımlarının çok yakınında yaşamış, çağdaş Fransız şiirinin öncü kuşak sanatçılarını, özellikle Rimbaud'yu severek okumuş, yapılmak istenen şiir devrimini çok iyi anlamıştır. 1924-1929 arası Yunanistan'da ekmeğini kazanırken tuttuğu işler, portre ressamlığı, sinema oyunculuğu, ister istemez ona belli bir ün sağlamışsa da, Fransızca şiirleri ortaya çıkmış değildir. Oysa, 1929'da, Türkiye'ye geldiği sırada, elinde —ya da çevresindekilerin, onun yaratıcılığına inananların elinde— epeyce şiiri bulunduğu anlaşılıyor. Çünkü ertesi yıl, 1930'da, Paris'te, 12 şiirini içeren bir plaket yayımlanacaktır: Arif Dino Bey, *ECLOSION*, Poèmes Oraux, MCMXXX.

Evet... Eclosion: Ortaya Çıkış... Fransızca yazan bir Türk şairiyle karşı karşıyayız. Plaket Meksikalı Iturbe adında "dost ve koruyucu" diye nitelenen birine adanmış. Fransızcaya sımsıkı örülmüş şiirler... Anlamaya, çözmeye, çevirmeye çalışıyoruz. Çok güç! Sözcük oyunları, çift anlamlılıklar... Yakıştırmalar... Her şey Fransız kültürüne, Fransız kültürünün kaynaklarına dayanıyor. Arif Dino Bey adından başka, şairin Fransız olmadığını belirten hiçbir şey yok. "Biçimci, imgeci, atılımcı bir Fransız şairiyle karşı karşıyayız,, demek belki daha doğru. Çünkü bu şiirler o günkü Fransız şiirine göre de atılımcı nitelikte. Plaketin düzeni, 12 şiire birbirinden güzel, ayrı ayrı harflerin seçilişi, başlıklar, kullanılan kâğıt, her şey tam anlamıyla atılımcı bir beğeninin ürünü... Kim düzenlemiş bu plaketi, bu harfleri kim seçmiş? Meksikalı Iturbe niçin koruyucu diye anılıyor? O olabilir mi?.. Nedense bu düzenin, bu beğeninin, şiirlerin içeriğinden ayrılamayacağına inanıyorum... Paris'de basılan bu plaketle İstanbul'daki şairinin arasına kimse girmiş olamaz, demek geliyor içimden... Bir içeriği ancak onu yaratmış olan

kimse bu kadar güzel giydirebilir! İşin ilginç, hem de çelişik yanı, yazılmadığı, söylendiği belirtilen, "Poèmes Oraux" diye nitelenen bu şiirlerin, harfleriyle, istifleriyle "görsel" güzellikler de getirmeleriydi...

Yıl 1930. O günkü Fransız şiirine göre de atılımcı nitelikte görünen bu şiirlerin söyleyeni, Arif Dino İstanbul'da yaşıyor. Nâzım Hikmet dört kitap yayımlamış. Serbest nazım en coşkulu günlerinde... Ama Arif Dino'dan bir ses yok. O karikatürler çizerek Serbest Fırka'yı destekliyor, arada bir de gene Fransızca şiirler söylüyor. Türk şiirindeki Serbest nazım hareketine katılma özlemini duymuyor. Dayandığı Fransız kültürünün etkisiyle, Nâzım Hikmet'in genç Sovyet şairlerinden esinlenen şiirine uzak kaldığı düşünülebilir, ama öte yandan Batı'dan esinlenen Ercümend Behzad da var... *Sesini Kaybeden Şehir* (1931), *Benerci Kendini Niçin Öldürdü* (1932), *Gece Gelen Telgraf* (1932), Ercümend Behzad'ın *Kaos*'u (1934), *Taranta Babu'ya Mektuplar* (1935), *Şeyh Bedreddin Destanı* (1936)... Serbest nazım akımının olay yaratan kitapları birbirini izliyor: Tartışmalar, çekişmelerle geçen yedi yıl... Bu yedi yıl boyunca hep İstanbul'da yaşayan, 1930'da Fransa'da *Eclosion* gibi atılımcı bir plaket yayımlamış olan Arif Dino'dan gelen hiçbir katkı yok. Üstelik Nâzım Hikmet'le, Ercümend Behzad'la aynı çevrelerdeler. 1937'de Nâzım Hikmet'in senaryosunu yazdığı, yönettiği *Güneşe Doğru* adlı filmde en önemli erkek rollerini Ferdi Tayfur ile Arif Dino'nun oynadıklarını biliyoruz. Ercümend Behzad'ın "Kaos"unun kapağını yapan da o...

Arif Dino'dan Abidin Dino deseni

Bir ülkede şiirle ilgili böylesine fırtınalar koparken atılımcı bir şair nasıl kendini tutabilir, nasıl sesini duyurmak, bir katkıda bulunmak istemez? Bu durumun bir tek açıklaması var: Arif Dino'ya şiir Türkçe olarak gelmiyordu.

1938'de Nâzım Hikmet cezaevine girince Serbest nazmın coşkulu gelişmesi son bulmuş oldu. 1937'de dergilerde baş gösteren Garip akımının ilk ürünleri, "Servetifünun-Uyanış"da ilerici gençlerin eski kuşakla tartışmaları, şu bu derken, 1939'da, Arif Dino'nun toplumsalcı dergilerde Türkçe şiirleri çıkmaya başladı. 1941'de sol-sağ çatışmaları sürerken ise en önlere geçtiği, bir şiiri yüzünden yargıç önüne çıkarılacak kadar atak bir havaya girdiği görüldü.

Melih Cevdet, Oktay Rifat, Orhan Veli'nin şiirlerini içeren *Garip*'in birinci basımı 1941 tarihini taşır. Serbest nazmın coşkulu günlerini şair olarak tam bir sessizlik içinde geçirdiğini belirttiğimiz Arif Dino, bu dönemde, tersine, ortalığı karıştıran şairlerin yanında yer almıştır. Asaf Hâlet Çelebi'yle, Orhan Veli'yle, Melih Cevdet'le yakın bir dostluk içindedir. Aslında hepsinin ağabeysi durumundadır. Asaf Hâlet Çelebi'den on dört, ötekilerden yirmi bir, yirmi iki yaş büyüktür. Ama hiçbir kurala boyun eğmez havası, atılımcı kişiliğiyle gençlerden daha gençtir. Şiirlerinin bugün biraz eski görünen dili, o günlerin yadırganmayan konuşma dilidir. Söylediği şiirler çarpıcılıklarıyla, aykırılıklarıyla belleklere kazınır. Özellikle 1940 başlarında yayımlanan tek dizelik "Beddua"sı dillerden düşmez:

Döner kebap 'dönmez olsun

Görgüsü, bilgisi, beğenisiyle çevresindeki gençler için nerdeyse bir okul olan Arif Dino'nun şiir alanındaki bu öncü çalışmaları ancak üç yıl sürer. 1942'de Sıkıyönetimce Develi'ye sürgüne gönderilir.

Desen: Arif Dino

1950'de, sürgünlüğünün sonuna doğru Orhan Veli'nin yayımladığı "Yaprak" dergisinde basılan üç şiirinin dışında (kim bilir kim kâğıda döküp göndermişti onları da), sürgün yıllarında, Anadolu'nun bağrında söylediği şiirler okur önüne çıkamamıştır.

Sonrası: İstanbul'a dönüş... Kendi ürünlerine karşı tam bir ilgisizlik... Unutuluş...

Yarım yüzyılı aşan bir süre sonra, Arif Dino'dan elde kalan şiirleri yan yana koyup şöyle bir baktığımızda, ilginç bir görünüm ortaya çıkıyor: Bir yanda, yerleşmiş, büyük şairlerini yetiştirmiş, çağdaş içeriği yansıtmanın yollarını açmış bir dil olan Fransızcayla, çarpıcı, yetkin, ağırlıklı şiirler, öte yanda, yabancı seslerin, yabancı sözcüklerin baskısından binbir güçlükle kurtulmuş, güzelliğini, tutarlılığını ortaya vurmanın coşkusunu yaşayan, ama arınmasını daha tamamlamamış, çağdaş içeriği yansıtma yollarını açacak ürünlerini daha vermemiş bir dille, "yoğunlaştırma

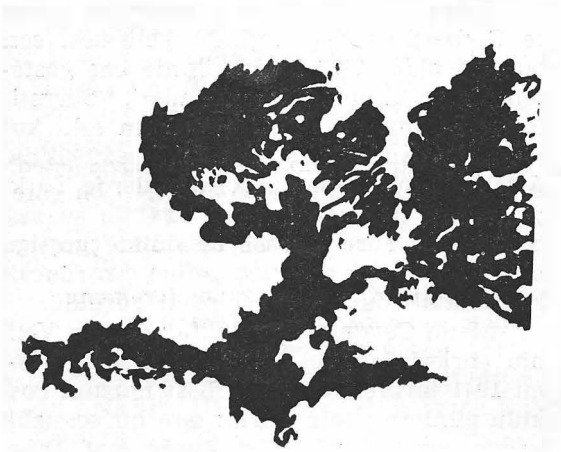

Desen: Arif Dino

denemeleri", hay-kay anlayışında, şaşırtıcı Türkçe şiirler...

İlk dönemiyle bir Fransız şairi olarak değerlendirilmesi gerektiğine inandığım Arif Dino'nun Türk şiirindeki yerini, önemini, öncülüğünü anlayabilmek için, 1939-1942 arasında ancak üç yıl süren bu yaratıcılığın, yalnız çağdaş Türk şiirinin değil, Türkçenin gelişmelerinin neresinde durduğuna da dikkat etmek gerekir. Varılacak sonuç çeşitli yönlerden şaşkınlık yaratıcı olacaktır.

Bu arada üstünde önemle durulması gereken bir konu da sanat dünyamızda birtakım öncü değerlerin nasıl böylesine kolay unutulabildiğidir.

NOT: Bu metinle ilgili desenler, Rasih Nuri İleri Arşivi'nden alınmıştır.

erdal alova

WILLIAM SHAKESPEARE İLE BERABER ŞARKILAR

...
Ne, gönlümün kuruntuları
ne, ölümkurgucuları bilimin
varsın kader örsün ağlarını,
daha gün koyamaz bendeki şu katıksız
aşka
Ölümlü ay tutulmuş kendi karanlığına
cümle çağgörücü,
o şomgözler,
şimdi gülüyor kendi sözlerine;
kara bulutlar dağıldı
güneş açıklarken krallığını
bak, barış
zeytin dalları koparmış
sonsuz çağların gönlünden;
aşkım şifa bulup
bal damlayan günlerin balsamından
pırıl pırıl bakıyor geleceğe,
gariban takımını hor gören ölüm
şimden kul oldu şiir kapımda
ve yavrum
şu kırık dökük satırlarım
yıkılmaz bir anıt olacak güzelliğine
zorba miğferler
o tunçtan anıt-türbeler
Tarih'in dibini boylarken.

Erdal Alova'nın, Aralık '85 sayımızda yayınladığımız "William Shakespeare ile Beraber Şarkılar/Sonsuz Yaz" şiirinin son iki dizesi düşmüştür. Bu iki dizeyi okurlarımıza sunar, özür dileriz.

"sürsün yeter Ademsoyu
soluk vermek için sana"

Nereden Nereye...

TOMRİS UYAR

Edebiyatta **yargıcı kurullar** üstüne geçen yıl yazdığım bir yazıda hemen her kurulda belli adların görüldüğüne değinmiş, bunun sakıncaları üstünde durmuştum. Kısaca özetlersem, bu sakıncalardan biri saygınlıkları ve bilgileri elbette su götürmeyen yargıcı kurul üyelerinin inançları ve beğenileri doğrultusunda oy vermeleri sonucu ortaya baskın ve **tek** renkli bir edebiyat politikasının çıkacağıydı ister istemez. İkinci bir sakınca da, ödüller çoğaldıkça işlerin iyice karışacağı, zamanla hepimizin birbirimizin hem yargıcısı hem adayı olabileceğimizdi.

Yargıcı kurul üyesi sıfatıyla katıldığım yarışmalarda bazı üyelerin rümuzla gelmiş yapıtların sahiplerini bile (her nasılsa) kestirebildiklerini görünce şaşkınlığa düştüm. Demek bazı yazarlar bazı üyelerin kulaklarını önceden bükecek kadar küçülebiliyorlardı. Buna karşılık bazı üyeler de ilk elemede sözgelimi 9 verdikleri bir yapıtın kazanma olasılığı artınca, gönüllerinde kazanmasını istedikleri başka bir yapıt yatıyorsa, ikinci elemede önceden 9 verdikleri aynı yapıta 3 verecek kadar küçülebiliyorlardı. Ayrıca "birlik ve beraberlik ruhu" bozulmasın diye rapora bir "muhalefet şerhi" yazmanız bile kesinlikle engelleniyordu. Oyunu bu kurallara göre oynayamayacağımı anlayınca, çok gerekmedikçe hiçbir kurulda yer almama kararını verdim.

Bu yazıyı eski bir hesabı kapatmak için yazmak gereğini duydum. Yazko'nun 1981 şiir büyük ödülünü kazanan İsmail Uyaroğlu'ya oy veren kurulun üyelerinden biriydim çünkü. Ödül töreninde yaptığım konuşmada, Uyaroğlu'nun şiirlerini "akraba şiirler" olarak nitelemiştim. Hani yeni bir şarkı duyarsınız ve hemen benimsersiniz, çünkü o şarkının uyandırdığı, esinlendirdiği duygular, yıllar öncesinden bildik gelir size. İşin güzel yanı da, şarkının o eski şarkıların etkisinde olmaması, yeni olması, yalnızca bildik duygunun süregelmesidir. Uyaroğlu da yüreklerimizin bir yanında hep kalan çocukluk, saflık, duygusallık gibi pek yüz vermediğimiz özelliklerimizi ustaca gün ışığına çıkaran şiirler yazıyordu o dönemde. Gerçi şiirlerde pek fazla "tanım" vardı: aşk, şiir, çocuk, sevgi üstüne geliştirilmiş tanımlar. Özellikle şiir ve şair üstüne. Şiir nedir? Şair nedir gibi...

Aynı konuşmada, bu yalınlığın, çocuksuluğun, sürekli beslenip yetkinleşmemesi halinde yalınlıktan yalınkatlığa dönebileceğini de vurgulamıştım. Ama Uyaroğlu'nun geçireceği müthiş değişim, aklımın ucuna bile gelmemişti.

Aşağıya 1982'de yayımlanmış, Uyaroğlu'nun ödülü kazanmasını sağlayan şiirlerden **Ömrüm Bana Bağışla Bu Şiiri**'nin bir bölümünü alıyorum.

Büyük bir şiir yazmak istiyorum
Patlayan bir fırtınanın ardından
Kayalardan fışkıran hayat
Gibi büyülü ve vahşi
Ömrüm, bana bağışla bu şiiri

Uyaroğlu'nun o zamanki ereği, böyle içten, dümdüz, yer yer acemi ama etkileyici bir şiire varmakmış demek.

Bu bölümler de **Konsomatris** adlı şiirden:

Hiç anlamaya çalışmadım durumunu
İnce, kara kız, bağışla beni
Hep hüzün yüklü olurdu
Hatırlıyorum da gülümsemeni
(.....)

Şimdi ne yapıyorsun acaba, nerdesin
Belki hâlâ yanıyorsun
Kim bilir, belki de renkli bir gazete için
Sen de bir intihara hazırlanıyorsun

Cemal Süreya'nın **Ateşin İçinden**'in* arka kapağında belirttiği gibi, İsmail Uyaroğlu, şiiri 'mikro' planda da korumayı biliyor, hayatın küçük ve günübirlik görünümlerinden, sorunlarından kopmadan, bence, nerdeyse bir Behçet Necatigil geleneğini sürdürüyordu o dönemde.

Aynı dönemdeki bir şiirden alıntılıyorum: **Bir Eylül Günüydü**

Beyaz bir şiir
Yazmak istiyorum sana
Sevgilim orda mısın
O bankta mısın hâlâ

Şimdi Uyaroğlu'nun o günlerde **yazmak istediği** şiirleri bir yana bırakıp zamanla nasıl şiirler **yazdığına** bakmanın tam sırası: **Aykırı Uyak: Düğme,** dudak uçuklatan bir şiir bü-

tünüyle. Ben yalnızca iki dörtlüğünü alarak okurlara iyilik etmek istiyorum:

Eteğini kaldır, karanlığını tanı
Ayıp sözler ettiriyorsun bana
Eteğini kaldır, karanlığını tanı
Hadi artık soyunup yatsana

Hadi artık soyunup yatsana
Ve altıma bekaretini ser
Hadi artık soyunup yatsana
Kızsın, ne güzel, kan olur her yer.

Ve **Orospu** başlıklı şiirden iki dörtlük:

İlk kez küfredeceğim kutsal diliyle şiirin
Ve yazdığım en kötü şiir olacak bu
Çünkü sözünün geçtiği yerde senin
Edilebilecek en iyi kelime: —Orospu!

Ne varsa kutsal yeryüzünde
Dokunman yeter, kirlenir hepsi
Şeytan kovar tanrıdan önce
Girecek olsan bir tapınağa: —Orospu!

Banktaki sevgiliyi düşleyen, pavyon kızı Gül için içlenen genç bir şairin üç-dört yıl içinde vardığı **"kanlı beğeni"** insanı ürkütüyor. Behçet Necatigil duyarlığından Necip Fazıl Kısakürek'in beddualarına bu kadar çabuk nasıl geçebildiği de. Uyaroğlu'nun yedek bir kişiliği mi vardı önceleri gizlediği, bilemem. Ama benim yalnızca bir tek kişiliğim olduğu için açıkça söylemem gerek: o yıl, o şiirlere oy verdiğime pişman değilim elbet ama, o günlerde verilen oylar böyle şiirlerin yazılmasına, az da olsa katkıda bulunmuşsa, şiir severlerden özür dilerim.

---

* Toplu Şiirler, İsmail Uyaroğlu, Can Yayınları.

özdemir ince

MARCEL CACHIN ALANI'NIN DELİSİ

"İzin verin kendime güveneyim,
diyor sakallı deli,
izin verin aynada görebileyim kendimi."

Ağır ağır kaldırıyor masadan başını
Pınar Kür'e benzeyen bir kadın
bir frank bırakıyor masaya.

"Duyun beni Fransızlar." diye haykırıyor
Ivry'nin delisi,
şarkısını söylüyorum ben ölen baharın."

Saat 13. Boşalıyor kahvenin masaları.
İstasyon duvarına dayayıp sırtını
küçük radyosunu dinliyor deli,
sonra yaklaştırıp ağzına bir telsiz gibi,
bağırıyor hırıltılı sesiyle:
"Lübnan yanıyor, siz uyuyorsunuz!"

Ayağa kalkıyorsun,
ayağa kalkıyor kırılan cam sesleriyle,
yüreğinde, kış uykusundan uyanan deli.

Ivry, 28.9.1983

BİR KİTAP

Yarısı açılmış bir kitap
yıllar sarartmış yapraklarını
belki hiç okunmamış.
Bir genç kız yazısı, belli ki.
"Sevgisizlik" yazmış
adını yazacağı yere.

DOLAŞIM

Elden yakılan cigaralar
bir ağız teşekkürü
yarım bir selâm.
önemli değil birbirimizi tanımamız
değişir sessizce nöbet.

Bir tek ateştir şehri dolaşan.

ÖCÜL

Çocukken, her çocuk gibi ben de
yalnız kalınca korkardım evde
bütün ışıklar yanık
beklerdim öcüleri.

Şimdi de, yalnız başıma kalınca
ışıkları açık bırakıyorum yine
ve öyle korkuyorum ki kendimden
öcülere sarılıyorum.

AD

Kuzguncuk korusunda dolaşıyorum
üstüm başım, yüzüm gözüm yeşil
yemyeşil çıkıyor nefesim
boğuluyorum,
boğuluyor yeşil!

Tepemde o bilmiş Hüthüt
Öğren! diyor, adımızı
ya, geç adından!

DÜŞE ÇIKAN HAYIR

Don Kişot'u Dersaadet'in
binmiş otomobiline
gidiyor gökdelenlerle dövüşmeye
düşlerinden bahçeler kurmak için
ayıklaya ayıklaya değil ayrıkotlarını
aralarına gelincikler dikmeye.

Sonra uçsuz bir bahçeye varıyormuşuz
geçe geçe kurtarılmış bahçelerden
silme gelincik kestiğinde dört yan
bir eyyâm-ı nev-bahâr alaylarla Boğaz'dan
Gelincik Devri'nde.

OYUN

Kaç İstanbuldur oynar çocuklar
gözlerine güneş kaça kaça.

Tuğra! deyip durur eğitçibaşı
Cumhurî bir yazıyla.

SULTANAHMET'TE

Güneşten süzülen çiçekler arasında
gezerken mavi bahçesini Sedefkâr'ın
dedim, elbet bir kusurunu bulurum ben senin.
Gözümden geleni ardıma komayıp
kusurlar yarattıkça rahatladı içim
Sedefkâr'ın bahçesini
kendi bahçem gibi gezdim.

ŞİİRSEVER'E

Şiir ki benim en güzel sahtekârlığım
kendimle müşterek bir özel bahis
has bahçemde biten bir yapma gül
şiir ki benim en gerekli ayıbım.

KAR SUYUNDAN BİR ÇEŞME

Gökyüzü, bir gökyüzü mavi: Gerisi Van kalesi

dayamış başını Van gölünün omzuna
bir yanı Kaya Çelebi camisi, aklın hayalin durur
bir yanı çatak, jirki
Selçuklu erenlerin ervah-ı âlem mescidi
herki ve mamhoran kilimi
nice acılara atılmış ilmiği
nice sevinçlere rahm-ı maderden
Van kalesi
kaldı mı artık anlatan ol hikâyetin
bir top bulut olup uçaydım burcundan
alnının al akıtmasından öptüğüm akşam

Gökyüzü, bir gökyüzü mavi: Gerisi kırık anılar mahzeni

Çay içiyorum iskelede, gün devrildi
Kuzgunsekmez'in kolları arasında
iki asker, ne kaldı şurada tezkereye
bilekleri kelepçeli bir serçe
kaçağa düşmüş gençliği
çıkınında sac kavurma, uzun ekmek, yoğurt
bir de mavi gökyüzü
durup durur avuçlarının ortasında Akdamar adası
nice gurbetlere yazılmışlığın adası
yol kavşaklarında çözülmüşlüğün adası
kim mi anlatır meramın sular kararınca
gözlerinin ince karasından öptüğüm akşam

Gökyüzü, bir gökyüzü mavi: Gerisi ayrılığın adresi

Senin adresin: Tanrı Haldi'nin kudreti sayesinde
Argisti'nin oğlu
Sardur bu mahzeni doldurdu.
İçinde 5800 ölçek zahire var.
Benimki: Kanadı kırık bir rüzgâr
kapıları kilitli han
buğday ve incir, kan her zaman
yüzümde yalnız kendi şavkına düşen
bir beyaz ay, bembeyaz anılar
Yol boyu kar suyundan bir çeşme işareti

Gökyüzü, bir gökyüzü mavi: Gerisi durmuş bir güneş saati

çözüyor kelepçesini serçenin, gün devrildi
Van gölünün öte yanı Muş yol ayrımı
çıkınını topluyor askerler
resmine bakıyorum sana yakışan özlemin
çay tazeleniyor
artık ne kaçağa yazılmak, ne kan davası
yağmur damlası, sessizliğin bereketi
topladım dengimi Van'dan gidiyorum
ayrılığın geçit vermez sesini öptüğüm akşam

Van. 29 eylül 1983. Saat 17.45. Nuh otelin
dağlara bakan penceresi önünde oturdum ve düşündüm
Şu an burnunun ucundan öpmek istediğimi düşündüm
ol hikâyetini düşündüm bir mavi gökyüzünün
kaçaklarda sürünen gençliğini su kırağında açan gelinciklerin
telli duvaklı mahpus damlarını

Gidiyorum işte yol boyu kar suyundan bir akşam
içimde dağların gölgesi ve özlemişliğim seni

Sevmişliğim seni

ahmet ada

ABLALARI BOĞULAN ÇOCUKLARA ŞİİR

Yazdır eskiten kesinlikle yaz
Mis kokulu düşlerini çocukların

Çocuklar ki suskun uçuk bir çocukluğu yaşamaktan
Uçup gitti ablaları yaz göklerine
Güne açık tek pencereden

Gün kısa sular suçlu
Çiçeklenen bir suda ablaları boğuldu

Turnalar yağdı gökten çocuk kirpiklerine
Turna ölüleri bu yaz göğe savruldu

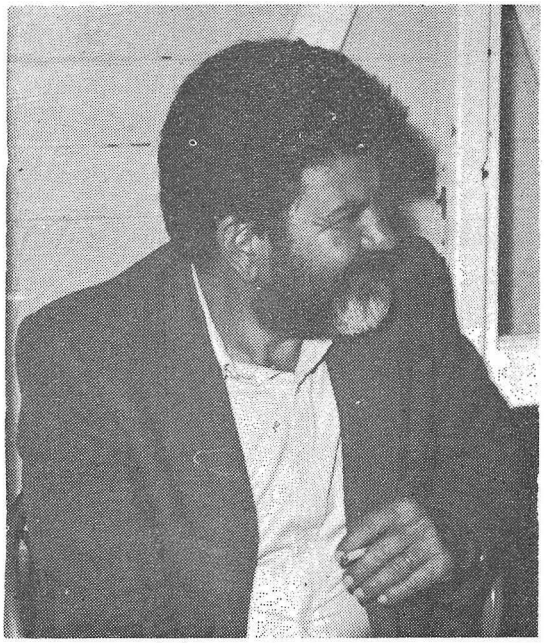

Şiir, Yaşamsal Önemi Yadsınamayacak Bir Gereksinmedir

CEVAT ÇAPAN

Sorular: *SEYYİT NEZİR*

● *Şiire, yıllardır —şairliğinizi geride ve gizli tutarak— daha çok çevirilerinizle gerçekten büyük emek verdiniz. Bu yüzden Memet Fuat sizin için "şiiri kendi dışında seven şair" nitelemesini kullandı. "Şiiri kendi dışında sevmek" şairlerin kolaylıkla benimseyemediği, kimilerine göre nerdeyse olanaksız ve "şairi yaratma tutkusundan alıkoyan" bir tavır. Sizin düşünceniz nedir? Başından beri sizi, dünya şiirinin geniş bir coğrafyasını kucaklayan çeviri çalışmalarınızın yanı sıra kendi şiirinizi yazmaya yönelten itkiyi açıklar mısınız?*

"Şiiri kendi dışında sevmek" konusunda daha önce pek bir şey düşündüğümü sanmıyorum. Böyle bir sevgi, dediğiniz gibi, şairlerin kolaylıkla benimseyemediği, kimilerine göre nerdeyse olanaksız ve "şairi yaratma tutkusundan alıkoyan" bir tavır olarak değerlendiriliyorsa, bu konunun gündeme gelmesi, içinde yaşadığımız edebiyat çevrelerinde birtakım küçük fırtınalar yaratacak demektir. Ama ben böyle bir değerlendirmeye katılmıyorum. Şiirin şanlı tarihinde şiiri kendi dışında seven, bu sevgi yüzünden yaratıcılığı sekteye uğramayan sayısız şair var. Yok eğer bu nitelemeyle benim suskunluğum arasında bir bağ kuruyorsanız o zaman sorunuza şöyle bir açıklamayla karşılık verebilirim: Biliyorsunuz 1960'tan beri üniversitede şiiri de içeren bazı konularda ders veriyorum. Böyle bir alanda çalışmak bence sürekli bir öğrencilikten başka bir şey değildir. Çeviri de bir çeşit okuma yöntemi. Sözünü ettiğiniz çeviri çalışmaları bende bir "meslek hastalığı" yaratmış olabilir. İlgilendiğim, beğendiğim şairlerin yapıtları karşısında okumak yazmaktan daha keyifli bir uğraş gibi gelmiş de olabilir. İsterseniz buna "yazma sorumluluğundan kaçış" da diyebilirsiniz. Çevirilerin yanı sıra beni kendi şiirimi yazmaya yönelten itki çılgınlık, özenti, sevgi... Ne derseniz deyin. Zaman zaman müstehcenlik çağrışımlarını da düşünerek "Niçin geç kaldım?" diye sormuyor değilim kendi kendime. Ne olursa olsun, şiirle ilişkimin böyle bir gelişme göstermesinden pişman değilim. Sözünü ettiğiniz "dünya şiirinin geniş bir coğrafyasını kucaklayan" çalışmalar yapmış olmak, eğer bunu gerçekten yapabilmişsem, benim için az mutluluk değil. Coğrafyayı her zaman sevmişimdir.

● *Lirizmin şiirdeki, özellikle günümüz şiirindeki yeri üstüne farklı görüşler var. Dünya şiirini ve giderek şiiri yakından, çok yönlü tanıyan bir şair olarak, sizce şiirde lirizmi sağlayan öğeler neler? Çağımızda şiir lirizmden kaçınmalı mı?*

Lirizmi kısaca insanın kişisel ve yoğun duygularını dile getirme eğilimi olarak tanımlarsak, bu eğilimin şiirin evriminde he-

KIŞ BİTTİ

"Vedalaşmaların ilmini yaptım ben,"
Sürgünlerin uzmanlığını.
Bir vapur nasıl kalkar bir limandan.
Tren nasıl acı acı öter öğrendim.

Yıllarca mektuplarla yaşadım.
Kaçak tütün, yasak yayın
Larla beslendim.
Unutmadım. Unutmadım.

En çok yelkenleri özledim
Bozkırın buzlu yalnızlığında.
Dağlar yoktu, dağlar yoktu,
Rüzgârlara yaslandım.

Çılgın mıydım, tutsak mıydım
Yüreğinde karanlığın?
Kan kurudu —
Ben gül oldum açıldım.

cevat çapan / *dön giivercin dön*

men hemen her zaman önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Şiir türleri içinde lirik şiirin, epik (anlatı) şiirden sonra, insanların toplumsal ilişkilerinin, üretim biçimlerinin bir gelişmesi sonucu bireysel yeteneklerini deneme ortamı bulmalarıyla, bu deneylerinden kaynaklanan duyguları yansıtacak bir dil yaratmalarıyla ortaya çıktığını biliyoruz. Başlangıçta lir eşliğinde söylendikleri için bu şiirlere "lirik şiir" deniyor. Müzikten kaynaklanan biçimsel özellikler de hemen hemen günümüze kadar lirik şiiri belirleyen kalıplar. Ne var ki, bizi burada asıl ilgilendiren nokta, şiirde lirizmi sağlayan yoğun duygu ve coşkuların özellikle Romantizm akımının sonuna doğru toplumsal koşulların olumsuz etkisiyle kaynaklarının kuruması, yabancılaşmayla başlayan bunalımın değişik düzeylerde duygu yozlaşmasına yol açması. Romantizmin endüstri devrimini gerçekleştirmiş toplumlarda duygusallıkla, duygusallığın da genel olarak şiirle özdeşleşmesi, doğal olarak lirizme de bir tepki duyulmasını kaçınılmaz hale getiriyor. Böyle bir yanılgı aslında kof duygular ve sahte yaşantıların lirizmle eşanlamlı sayılmasından başka bir şey değil. Bu yüzden, çağımızda şiirin lirizmden kaçınması gerekmiyor. Nasıl Verlaine "belagatin boynunu koparmak" isterken yapmacıktan uzak, düzgün anlatma sanatına değil de, onun boş kalıbına ve soysuzlaşmış yaygınlığına saldırıyor idiyse, Melih Cevdet Anday da *Telgrafhane* adlı kitabının ilk şiirinde lirizmi alaya alırken kişisel ve yoğun duygulara değil, bu yaşantıları içeriksiz bırakan aşırı duygusallık salgınına karşı çıkıyor. Öyle olmasaydı, hemen o şiirin ardından "Bir İlkbahar Şiirine Başlangıç" ve "Seni Düşünüyorum" gibi o güzel lirik şiirleri yazar mıydı?

● *Buradan, şiirde humor olgusuna geçebilir miyiz? Humor ve lirizm birbirini dışlayan mı, yoksa gereksinen öğeler mi?*

Evet. Buradan şiirde "humor" olgusuna geçebiliriz. Çünkü lirik şiir geleneğinin başlangıcından beri bu türün bütün başarılı örneklerinde duygu ve düşünce arasında bir denge sağlandığı görülür. Can Yücel'in "Akıl ki en incesi duyuların" dizesinde özetlediği gibi, gerçek lirizm aklı hiç bir zaman dışlamaz. "Humor"un kaynağında da aklın inceliği baş köşeyi tuttuğuna göre, "humor" ve lirizm birbirini dışlayan değil, gereksinen ve destekleyen öğelerdir. Sappho'dan bu yana, hem Batı şiirinde, hem Türk şiirinde lirizmin yoğun ve özlü yaşantı kaynağından uzaklaşmadan bu yaşantıyı eksiksiz yansıtmayı sağlayacak bir düşünce öğesiyle pekiştiren, ya da ince bir alaycılıkla zenginleştiren pek çok şaire rastlanır. Sözgelimi, 20. yüzyıl Amerikan şairlerinden Marianne Moore, "Şiir" başlıklı şiirinde,

Ben de pek hoşlanmıyorum şiirden:
çok daha önemli şeyler
olmalı bütün bu zırıltıdan öte.

diye başlar söze ve bilerek seçtiği bir sınırlılık içinde ayrıntılar üzerinde kılı kırk yararcasına durur, sonra da düzyazıya özgü düşünsel bir yoğunluğa yönelerek "şiirsellik" kavramına karşı çıkarmış gibi görünür. Oysa bu onun "sözde şiirselliğe" karşı ince bir alaycılıkla sürdürdüğü bilinçli bir savaştır. Bu aykırı tutumun onun şiirinde kendine özgü bir lirizm yarattığı bile söylenebilir.

● *Çağımızın usta şairlerinin, şiiri öyküden pek uzak tutmadıkları, zaman zaman şiirlerinde öyküye yer verdikleri görülüyor. Bu konuda sizin gözleminiz nedir?*

Günümüzde şiiri öyküden uzak tutmamak, şiirde öyküye yer vermek benim de dikkatimi çeken bir olgu. Ancak, günümüzün usta şairlerinin bunu bir öykü anlatmak için yaptıklarını sanmıyorum. Bu olsa olsa şiire yeni anlatım olanakları sağlamak, içinde yaşadığımız dünyanın parçalanmışlığını ve karmaşıklığını verebilmek için kullanılan bir teknik olabilir. Bir kolaj ya da kurgu tekniği. Sözgelimi, Nâzım Hikmet'in

Desen: Sadi Öziş

DÖNÜŞ

Yıllar sonra
odanın kapısını açınca
senin yerine
arkası dönük iki kadın görüyorum
yaşları belirsiz
biri kollarını balkonun korkuluğuna
dayamış
öbürü kapının pervazına yaslanmış
uzanıp giden ovaya bakıyorlar
akşam serinliğinde.
Bakışlarının ucunda
mor dağlar yükseliyor
ve inen davarın
çan sesleri duyuluyor uzaktan.
Kapıyı aralık bırakıp
alacakaranlıkta
dağın doruğuna tırmanıyorum
yorgun atımın yedeğinde.

cevat çapan / *dön güvercin dön*

Memleketimden İnsan Manzaraları'nı düşünelim. Bu uzun şiirin birçok yerinde çeşitli öykü bölümlerine rastlarız. Ama bu bildiğimiz öykü anlatımından çok, sinemanın kurgu tekniğinden kaynaklanan bir özelliktir. Aynı şeyi Seferis'in "Destansı Öykü", Ritsos'un "İsmene" ve "Pencere" adlı uzun şiirleri için de söyleyebiliriz. Bu türden bir şiir yazmaya kalkışan şair, bir uzun mesafe koşucusu gibi, soluğunu ayarlamak zorundadır. Şiirinde öyküye yer vermesi dile getirmek istediği yaşantının niceliği ile niteliği arasında bir tutarlılık gereğinin sonucudur.

> ● *Sürekli çeviri de yapan bir şairin her ülke şiirine ve her şaire yakınlık duyamayacağı, her şairde aynı başarıyı gösteremeyeceği söylenegelen bir yargı. Bazı şiir çevirilerinin aslından güzel olması da buna bağlanıyor. Sizin seçiminizi belirleyen etkenlerden söz eder misiniz?*

Bu sorunun ilk bölümündeki yargıya katılıyorum. Her şeyden önce, her ülkenin yakınlık duyulabilecek bir şiir zenginliği olmayabilir. Ama ben gene de yaptığım şiir çevirilerini yirmi yıl kadar önce *Çin'den Peru*'ya adlı bir kitapçıkta toplamıştım. Çin'den batıya doğru giderek Peru'ya varmayı amaçlayan bir şiir yolculuğuydu bu. İthaka'ya iddialı bir dönüş rotası. Sonunda gire gire altı yedi ülkenin şiirinden örnekler girdi o kitaba. Çoğu da Akdeniz ülkelerinin şairlerinden. Demek ki benim yakınlık duyduğum şairler yeryüzünün belli bir bölgesinin insanları, oradaki ortak duyarlığın sözcüleriydiler. Seçimimi belirleyen etkenlerin başında Türkiye'de yaşayan insanların da paylaşabileceği bu ortak duyarlığı sayabilirim. Bunun hemen ardından da Machado, Jorge Guillen, Lorca, Alberti gibi şairleriyle İspanya; Ungaretti, Saba, Montale, Quasimodo, Pavese, Pasolini gibi şairleriyle İtalya ve Baudelaire'den Bonnefoy'ya uzanan ve modern Avrupa şiirinin en seçkin şairlerinin yurdu Fransa; Kavafis, Sikelianos, Kazancakis, Seferis, Ritsos ve Elitis'le Yunanistan'ın kayıtsız kalınamayacak şiir geleneklerini. Bu arada üniversitede gönüllü öğrencisi olduğum İngiliz ve Amerikan şiiri de elbette ilgi alanıma giriyor. İspanyol şiirinin bir uzantısı olan Latin Amerika şiiriyle birlikte. Şunu da belirteyim ki, Akdeniz duyarlığı oldukça yuvarlak bir söz. Sözünü ettiğim Akdeniz ülkelerinin değişik bölgeleri, o ülkelerin adını andığım şairlerinin kendilerine özgü şiir söylemleri benimki gibi toptancı bir "kucaklamayı" kuşkuyla karşılamanıza yol açabilir. Burada önemli olan benim diller döküp bu şairleri ne kadar sevdiğimi açıklamam değil, onlardan yaptığım çevirilerin niteliğidir. Bazı şiir çevirilerimin aslından güzel olduğu yolundaki benim de inanmak istediğim söylentiye gelince: bunun hoş bir abartı olduğunu ben bile biliyorum.

● *Şiirde içerik-biçim diyalektiği konusuna, birini öbüründen dışlayan yorumlar getirmekten kurtulduğumuzu söyleyebilir miyiz? Bunun tersi olarak, sözde diyalektik ama aslında mekanik yorumları aştığımız söylenebilir mi? Sözgelimi Nâzım Hikmet'in şiirini içerikten soyut bir türkçe ve biçim güzelliği olarak yorumlamak mümkün mü? Öte yandan, Eliot'ta olduğu gibi aristokrasinin yaşam biçimini ve estetiğini savunan ya da daha uç noktada Ezra Pound örneğinde olduğu gibi, siyasi yaşamında bir ideolojinin propagandasını üstlenmiş bir şairin şiirinde yaşamın gerçeği, ideolojiyi aşarak kendini dayatabilir mi? Dayatabilmiş midir?*

Şiirde içerik-biçim diyalektiği konusuna, birini öbüründen dışlayan yorumlar getirmekten kurtulduğumuzu söyleyebiliriz. Evet. Ama kaç kişi? Belki de sağlıklı bir yargıyı ya da eleştirel duyarlığı yaygınlaştırmaya yetmeyecek kadar az. Bu yüzden mekanik yorumları da aştığımız söylenemez. Ama sözgelimi Nâzım Hikmet'in şiirini içerikten soyut bir Türkçe ve biçim güzelliği olarak yorumlamak birçoklarımız için mümkün olmasa bile, birtakım deha sahibi devlet adamları için mümkün. Eliot'la Pound konusu oldukça karmaşık. Bu iki şair de, unutulmamalı, oldukça genç ve görgüsüz bir toplumun sanatçıları. İkisi de gelenekten ve köklü bir kültürden yoksun böyle bir toplumda sanat yapılamayacağı, şiir yazılamayacağı inancıyla Avrupa'ya gelmişler. Batı uygarlığının içine düştüğü büyük bunalımın nedenlerini geçmiş dönemdeki parlak başarıları inceleyerek bulmaya çalışmışlar. Her ikisinde de, bu yüzden yaşamın gerçeği, ideolojiyi belli bir ölçüde aşarak kendini dayatabilmiş. Eliot politikada kralcı, inançlarında Anglikan bir şair olmasına karşın, yenilikçi bir teknikle içinde yaşadığı kapitalist burjuva toplumun ahlak değerlerinin bunalımını, bu toplumda yaşayan sıradan bir iş adamının, sözgelimi "Çorak Ülke"deki Stetson'un bencilliği ve iki yüzlülüğüyle yansıtmıştır. "Gerotion" şiirinde ise yaşlı bir adamın aklından geçen düşünceler aracılığıyla çürüyen bir uygarlığın umutsuzluğu dile getirilir. Eliot bu şiirinde iğretilemelerden yararlanarak bir yandan burjuva toplumunda Hıristiyanlık değerlerinin yitirilişini kutsal törenlerle bu törenleri çağrıştıran çarpıtılmış davranışlar arasında bağlar kurarak dile getirir. Öte yandan da gizemci bir tutumla insan tarihinin bir aldanış, çürüme ve acı çekme süreci olduğunu anlatır. Eliot'un önerdiği çözüme, gerçek mutluluğun ancak Tanrı'yla birleşerek, dirilişe inanarak sağlanabileceğine katılmak güç de olsa, onun çağdaş uygarlıkla ilgili çözümlemelerinin sağlamlığına, gözlemlerinin keskinliğine, geçmişle şimdiki zaman arasında kurduğu bağların çağrışım gücüne hayran olmamak elde değildir. (Kralcı Balzac'ı unutmayalım!) Ezra Pound da siyasal bakımdan Mussolini'yi destekleyen bir propagandacı olmasına karşın, şiirinde Çin uygarlığından ortaçağ trubadurlarına, Dante'ye, Cavalcanti'ye, oradan Yeats'e ve "İmgecilik" akımına uzanan bir yaşantı zenginliğini dile getirmiş; saplantılarının, sapmalarının yanı sıra Amerikan kapitalizmini, tefeciliği, her türlü kabalığı ve baya-

SOLUK SOLUĞA

Uzun, karanlık bir çığlığın da ardına
düşebilir insan,
Titrek, eğri büğrü bir yazının çağrısına
da uyar.
Bırakıp her şeyi döner —
Aşk bir buluşmadır çünkü,
Her zaman gecikmiş bir buluşma.

Bitmeyen bir kavuşmadır da aşk —
Araya her zaman bir şeyler girer:
Bazen kendi sevincinin kanat gölgesi
Bazen nazbın hızı, yüreğin titreyişi,
Tüylerin telaşıyla besleniyor gibidir —
Araya her zaman bir şeyler girer:
Çalışma saatleri, karşılıksız sorular.
Nereden bilebilir insan
Bunların hepsinin de aşk olabileceğini?
Çoğu kez aldatıcıdır da,
Bakarsın, herkes onun askeri, onun şehidi.
Oysa aşk hiçbir zaman bir yarış değildir ki.
Bu yüzden yanılır hep
Sayın muhbir vatandaş, köftehor okur,
arsız yetkili.
Sararmış bir fotoğraf olarak da çıkabilir
karşına
Borulu bir fonoğraf kılığıyla da.
Bakarsın, ona da dadanmış
Gündelik hayatın sosyolojisi.

Yeniden duyulur bazen o uzun ve karanlık
çığlık.
Çağıran o titrek yazı yeniden belirir —
Çünkü aşk en eski köprüsüdür Balkanların,
en eski.

cevap çapan / *dön*
güvercin dön

ğılığı eleştirmiş tek kişilik bir üniversite işlevi görmüştür. İkinci Dünya Savaşından önce yerleştiği İtalya'da da, savaş suçlusu olarak kapatıldığı St. Elizabeth Hastanesi'nde de zamanının yaşlı ve genç birçok şairi ve sanatçısı onun siyasal görüşlerini paylaşmadıkları halde, ondan bir şeyler öğrenmeyi kendileri için onur saymışlardır. Kısacası, Eliot'u da, Pound'u da değerlendirirken yapıtlarını ideolojilerinden soyutlamasak bile, yapıtlarının niteliğini, bu yapıtların ortaya çıkışındaki koşulların karmaşıklığını göz ardı edemeyiz.

● *İster istemez şiir kuramına ilişkin birtakım sorunlara girmemiz gerekiyor bu durumda. Ülkemizde bu alandaki çeviri ve telif çalışmaları yeterli buluyor musunuz? Şairlerimiz şiir üstüne yeterince düşünüyorlar mı?*

Ülkemizde şiir kuramıyla ilgili çeviri ve telif çalışmaların yeterli olduğunu elbette söyleyemeyiz. Ama bu durum yalnız bizim

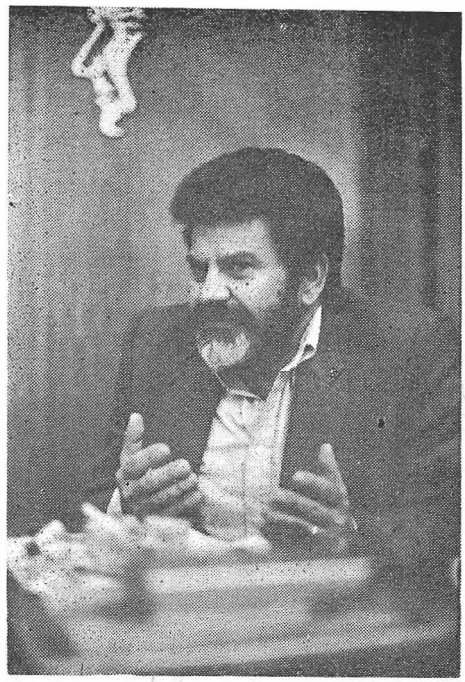

İKİNCİ GELİŞ

Döne döne büyüyen anaforda
Şahin duyamıyor şahincisini;
Her şey yıkılıyor, bel vermiş ortadirek;
Kargaşalık salınmış yeryüzüne,
Yükseliyor kana bulanmış sular, ve her yerde
Sulara gömülüyor suçsuzluğun töreni;
İyiler her türlü inançtan yoksun,
Oysa yoğun bir tutkuyla esrik kötüler.

Belli ki bir giz açıklanmak üzere;
Belli ki İkinci Geliş kapımızı çalıyor.
İkinci Geliş! Bu sözler çıkar çıkmaz ağzımdan,
Koca bir görüntü tırmalıyor gözümü
Evrensel Ruh *içinden: bir çölün kumları üzerinde*
Gövdesi aslan, başı insan bir yaratık
Güneş gibi boş, amansız bir bakışla
Atıyor ağır ağır adımlarını, bir yandan
Sararken çevresini öfkeli çöl kuşlarının gölgeleri.
Karanlık bastırıyor yeniden; ama biliyorum ki artık,
Yirmi yüzyıl süren ölümsüz uyku
Sallanan bir beşikte karabasana dönmüş,
Şimdi hangi yırtıcı hayvan, saati geldi diye,
Aldırışsız yürüyor Beytüllahm'da doğmaya?

w. b. yeats - cevat çapan
çağdaş ingiliz şiiri antolojisi

VILLANELLE

Çekilen acılardır acılar bir ömür boyu.
Kaslarımı kavurdu simyacı güzelliğin.
Ellerini hatırlattı bana ellerimin duruşu.

O hangi panzehir ki, bu güçlü zehiri de kuruttu?
O hangi iyilik, o eski merhemi yaraya sürsün?
Çekilen acılardır, acılar bir ömür boyu.

Bulaşan o hastalık gizli bir alışkanlık oldu
Ve ikinci evresi başlayınca sancının,
Ellerini hatırlattı bana ellerimin duruşu.

Nasıl da kaygısızdım belleğimin güvenliğiyle mutlu,
Sendeki incelikleri ezbere bildiğim için.
Çekilen acılardır, acılar bir ömür boyu.

Güzelliğin gözlerimin içtiği o derin büyülü kuyu.
Yüreğimde dolaşan gene de senin zehrin.
Ellerini hatırlattı bana ellerimin duruşu.

İyisin bugün bile o eski biçiminle kayıtlı.
İyi ve ayrılış ötesinde. Sözümüzü şaşırttın.
Çekilen acılardır, acılar bir ömür boyu.
Ellerini hatırlattı bana ellerimin duruşu.

william empson - cevat çapan
çağdaş ingiliz şiiri antolojisi

ülkemize özgü bir yoksulluk ve yoksunluk değil. Hem sonra bütün şairlerimizi de böyle bir tembellikle suçlayamayız. Sorun bu çalışmaların yeterince yaygın olmamasından kaynaklanıyor. Ayrıca bazı ülkelerdeki bu türden çalışmaların pek çoğunun akademik bir işgüzarlıktan ve laf ebeliğinden öteye gitmediğini de unutmayalım.

● *Şiirde yerellik, evrensellik konularına nasıl yaklaşıyorsunuz? Şiirimizin dünya şiiri içindeki durumu ve tanınması —gerek bilinmesi, gerekse kabul görmesi— konusundaki görüşlerinizi istesek?...*

Şiirde yerellik ve evrensellik birbirinin karşıtı olan kavramlar değil bence. Sözgelimi, Lorca Endülüs'le, Yeats Galway bölgesiyle, Neruda Mahhu Pichu'yla, Ritsos Manemvossia'yla, Pavese Piemonte'yle ilgili şiirlerinde, Nâzım Hikmet *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nda yerel oldukları gibi evrensel olmayı da başarmışlardır. Evrenselliği engelleyen durum yerellikten çok taşralılıktır. Bir toplumun dünyada olup bitenlerden kopuk ve habersiz kalması. Başka ülkelerdeki insanların yaşayışı ve yaratıcılıklarıyla ilgilenme, iletişim kurma olanaklarını bulamama durumu. Böyle bir olumsuzluğu da her şeyden önce dünyanın ekonomik ve siyasal konjonktürü yaratıyor sanıyorum. Türkiye müslüman bir ülke olduğu için, yabancı ülkelerin, özellikle de Batı'nın bize bakışı Haçlılar döneminden pek değişik değil. Orientalizm sürüyor. Öyle olmasa, dünya şiiri bağlamında çok daha büyük bir ilgi görmesi gereken Türk şiiri bu kadar az tanınan bir şiir olmazdı. Bunun nedenleri arasında İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca, İtalyanca ve Rusça konuşulan ülkelerde Türkçe'den çeviri yapacak yetkin uzmanların ve şair çevirmenlerin bulunmayışını da saymalıyız.

● *Şiirle olduğu kadar, tiyatroyla da ilgilisiniz. Tarih boyunca tiyatroyla şiir arasında sürekli bir ilişki vardı. Çağımızda bu ilişki hangi düzeyde sürüyor? Şiirin bu ilişkiyi gereksindiğini somutlaştıran şairler varsa, kimler?*

Tarih boyunca tiyatroyla şiir arasındaki sürekli ilişkiyi her iki sanat türünün az sözle çok şey anlatmayı amaçlamasına bağlayabiliriz. Daha da önemlisi, tiyatronun başlangıçta dramatik şiir olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Burjuva düzeninin kendi yaşama kalıplarını getirdiği döneme kadar tiyatroda şiir koşuk tekniğiyle varlığını sürdürmüştür. Ama tiyatroda düzyazıya geçildikten sonra da, oyun dilinin şiirsel bir yoğunluktan uzak kalması söz konusu olamaz. Böyle durumlarda oyun yazarı alışılmış kalıpları bir yana bırakarak gelişen teknik olanaklardan yararlanır, tiyatroda şiiri olay örgüsündeki kurgu, sahne tasarımı ve ışık gibi başka öğelerle gerçekleştirir. Şiirde ise değişen toplumsal koşulların gereği daha da karmaşık bir nitelik kazanan insan yaşantıları eyleme ağırlık veren dramatik anlatım yolları bulmaya çalışılarak yansıtılır. Şair bu durumlarda kişisel sesle konuşmayı bırakıp değişik kişiliklerin ağzından konuşarak yeni bir şiirsel söylem yaratmayı dener. Bunun bir yöntemi şairin maskeler ya da oyun kişileri diyebileceğimiz "persona"lar aracılığıyla gerçekleştirmesidir. Sözgelimi, Kavafis, Yeats, Eliot, Lorca Rilke gibi şairler bu yöntemin başarılı örneklerini vermişlerdir. Bizde de, Nâzım Hikmet, ilk dönem şiirlerinde Dağlarca, *Karga ile Tilki, Aşağı Yukarı*'da ve padişahların ağzından konuştuğu şiirlerinde Oktay Rifat, uzun şiirlerinde Turgut Uyar ve Edip Cansever başarılı dramatik şiirler yazmışlardır. Nâzım Hikmet'in *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nda ise kullanılan kurgu tekniği bu şiire sinematografik bir boyut kazandırır.

● *Şiir çevirisinde ana dilden ikinci dile, ikinci dilden üçüncü dile çeviriler sırasında çıkan ve dikkat edilmesi gereken güçlükler üstüne, genç şiir çevirmenlerine neler söylemek isterdiniz? Hep bildiğimiz, "güzel, sadık; sadık da güzel olmaz" yargısı sizce haklı mı? Yine sizce bir genç şair, ülkesinin şiirini ve dünya şiirini yakından izlemekle neler kazanır?*

Şiir çevirisinde kaynak dilden amaç dile çeviri yaparken çevirmenin her iki dili de çok iyi bilmesi tartışılmaz bir zorunluluktur. Ama özellikle amaç dilin çevirmenin ana dili olması bence daha da önemli. İkinci dilden üçüncü dile çeviri yapmaksa daha büyük tehlikeler ve tuzaklar içeren bir uğraş. Bu yüzden, çevirmen çevirdiği şiiri aslından değil de, ikinci bir dilden çeviriyorsa, en azından şiirin aslının ses tonunu, Can Yücel'in deyişiyle "tını"sını yakalaması çok önemlidir. Bir başka önemli nokta da, amaç dilin konuşulduğu toplumda şiirin yansıttığı yaşantıların somut karşılığı yoksa sözgelimi, ileri teknolojik düzeye ulaşmış bir toplumda yazılmış bir şiiri, o şiirin ele aldığı gerçekliği yaşamamış bir toplumun diline çevirmeye kalkışıyorsak, her iki dili de çok iyi bilmemiz ba-

şarılı bir çeviri yapabilmemiz için yeterli değildir. Octavio Paz, bu yüzden, "Çorak Ülke"nin İspanyolca'ya çevrilebilmesi için aşağı yukarı yirmi yıla yakın bir sürenin geçmesi gerektiğini söyler. Gene aynı nedenle, benim de bir örneğini vermeye çalıştığım bu şiirin Türkçe çevirisi tam anlamıyla başarılı sayılamaz. Bunun dışında, "güzel sadık; sadık da güzel olmaz" yargısının fazla önemsenmesi gerekmeyen kaba bir genelleme olduğunu söyleyebilirim. Bunun tersinin doğru olduğunu kanıtlayan sayısız örneği hemen hemen her dilde gösterebiliriz. Genç bir şair ülkesinin şiirini ve dünya şiirini yakından izlemekle yaşadığı dünyanın ve çağın gerçeklerini en özlü biçimde algılama olanağını elde eder. Bu onun sorunları giderek dev boyutlara ulaşan bir dünyada tek başına olmadığını, bu sorunların ancak birlikte yaşama sanatını öğrenmekle çözüme kavuşacağı bilincini edinmesini sağlayabilir. "Dağlarda menekşelerin kayaları kıracağına" duyduğu inancı pekişir.

ŞİİR

Ben de pek hoşlanmıyorum şiirden: çok
daha önemli şeyler olmalı bütün bu
zırıltıdan öte.
Ne var ki, insan katıksız bir nefretle
okuyunca şiiri, gene de
gerçeğin bir yeri olduğunu görüyor onda.
Kavrayabilen eller, açılabilen
gözler, gerekirse diken diken
olabilen saçlar, öyle şatafatlı
yorumlara açık oldukları için değil,
yararlı oldukları için
önemlidirler. Anlaşılmayacak kadar
uzaklaşırlarsa asıllarından
aynı şey hepimiz için de söylenebilir,
anlamadığımız
şeye hayranlık duyamayız, denir:
baş aşağı bir
tavana tutunan ya da yiyecek
arayan yarasa,

ileri doğru iten filler, başıboş dolaşan
bir at, bir ağacın altında
yorulmadan duran kurt, sinekten
huylanan bir at gibi derisi seğiren
oturaklı eleştirmen,
beysbol meraklısı, istatistikçi uzman -
ne de onlar apayrı şeyler deyip
'iş yazışmalarına ve okul kitaplarına'
karşı çıkmak geçerli bir davranış olur;
hepsi önemlidir
bu olguların. Gene de bir ayrım yapmalı
insan:
sözde-şairler önem verdiler diye şiir
olamaz her şey, aramızdaki şairler
her türlü gözüpekliği
ve saçmalığı aşıp hayalgücünün harf
sektirmeyen titiz bekçileri olmayı
üstleninceye
ve 'içlerinde kurbağalar olan düşsel
bahçeleri'
denetimimize sununcaya dek kavuşamayız
şiire.
Bu arada, bir yandan şiirin hammaddesinin
tümüyle ham, öte yandan da
sahici olmasını istiyorsanız, o zaman
ilgi duyuyorsunuzdur şiire.

marianne moore / cevat çapan

● *Şiir, yaşamsal önemi olan bir gereksinme midir? Sözgelimi, bir şiir dergisi çıkarma işinin, bu açıdan anlamı ve önemi var mıdır? Ülkemizde, şiirin en geniş okur kitlesine yayılması için neler yapılabilir? Son olarak, bizde, şiire olan ilginin öbür edebiyat türlerine duyulan ilginin üstünde olduğu söylenebilir mi? Bu, olumlu bir durum mu?*

Yaygın görüşe göre, şiir hiç de yaşamsal önemi olan bir gereksinme değildir. Ama bu yüzden de, yaşamsal önemi anlatılamayacak kadar önemli bir gereksinmedir. Bu yüzden, bir şiir dergisi çıkarma işi görünüşteki bütün anlamsızlığına ve önemsizliğine karşın, gerçekte çok anlamlı ve saygıdeğer bir uğraştır. Böyle bir uğraşla ancak mutlu azınlığın ilgileneceği de büyük bir yanılgıdır bence. Mutlu azınlığın şiirden çok parayla ilgisi olduğu söylenebilir. Daha doğrusu şiirle uğraşanlar mutlu azınlığın değil, mutlu çoğunluğun bir parçası olmak için çalışırlar.

Ülkemizde şiirin en geniş okur kitlesine yayılması için böyle bir gereksinme duyanlar sanırım ellerinden geleni yapıyorlar. Böyle bir yaygınlaşma belki de şiirin birtakım edebiyat öğretmenlerinin (memurlarının) egemenliğinden kurtarılması, okullarda yasaklanması, resmi kurumlardan kovulması sonucu gerçekleşebilir. Bizde şiire duyulan ilginin öbür edebiyat türlerine gösterilen ilginin üstünde olduğu söylenebilir. Bu, bir anlamda olumlu bir durum da sayılabilir. Ama şiirin yalnızca "şiir" adıyla karşımıza çıkan metinlerde değil, romanda, öyküde, sinemada, tiyatroda ve sanatla yaşamın iç içe olduğu daha nice görünümlerde de barındığı unutulmazsa...

Pantolonlu Bulut

NURER UĞURLU

Bir yerde, Nâzım'ın "uçsuz bucaksız ilkbahar"ından söz ederken, birden, nereden ve nasıl kaynaklandığını bilmediğim bir biçimde hatırıma, XX. yy başlarında önce ülkesinde, daha sonra dünya şiirinde büyük bir olay olan, özellikle kübizme bağlı öncü şiir anlayışının ve fütürizmin önemli, etkin seslerinden biri sayılan Vladimir Mayakovski geldi. Onun sevgilisi Lili Brik'e yazdığı şiirleri, mektupları, yazıları anımsadım. O, her ne kadar bir konuşmasında, "Niçin Pierre ve Marie'nin aşklarını yazmak zorunda kalacakmışım?" derse de, hiç kuşkusuz en güzel şiirlerini, "Aşk kayığının hayata çarparak parçalandığını" söyleyecek kadar, en güzel mektuplarını "...Kim bilir kaç kere parmaklığa kadar gidecek ve orada, bir deri bir kemik kalmış ellerimle gözlerimi dimdik gelen güneş ışıklarından koruyacak, kederler içinde ufka bakacak, toz bulutları arasında, postacının karaltısını gözetleyeceğim. Beni bu duruma düşürme sevgilim..." diyecek kadar, yaşamının ve şiirinin 'ilk ve sonbaharı' Lili Brik için yazmamış mıdır?

Mayakovski yirmi dört yaşındadır. Rusya'nın ünlü ozanlarından biridir. O yıllarda, ülkenin belli başlı şehirlerinde düzenlenen "şiir geceleri"nde, dinleyicilerin eski şiir anlayışını kökünden sarsıp değiştirmek için yüksek sesle ve bağıra bağıra şiirler okumanın öncülüğünü yapmaktadır. Önceleri birçok sanat ve edebiyat adamı bu şiir anlayışını, okuma biçimini çocukluk, giderek bir saçmalık olarak görürse de, bir süre sonra A. Blok'tan M. Gorki'ye kadar, çağdaşı birçok şair ve yazarca önemsenir, üzerinde durulur.

Böyle bir "şiir gecesi"nde Mayakovski ondokuz yaşında bir genç kızla tanışır. Geç vakit, toplantıdan sonra genç kızı evine götürdüğü zaman kızın ablasıyla karşılaşır. Şairin "ömrümün en güzel günlerinden biri" diye andığı bu karşılaşmadan sonra tekrar genç kızı görmek için evlerine gittiği zaman, genç kız, Mayakovski'nin şiirlerine vurulmuştur. Bu şiir anlayışını ablasına da sevdirmek için ona, şairden büyük bir heyecan, coşku ve sevgiyle söz eder. Mayakovski'nin "ömrünün en güzel günü" saydığı bu karşılaşmayı genç kızın ablası Lili Brik'in anlatmasından dinleyelim:

> ...Elsa Triolet'nin kulağına 'Sakın ondan şiir okumasını isteme' diye fısıldamıştık. Ama o yalvarıp yakarmalarımıza kulak asmadı. Ve biz böylece ilk kez ondan **Pantolonlu Bulut** şiirini dinledik. Yer kazanmak üzere, iki odayı birleştiren kapı çıkarılmıştı. Mayakovski, kapının kenarına yaslanmış, ayakta duruyordu. Ceketinin iç cebinden küçük bir defter çıkarmış, şöyle bir göz atmış, sonra yine cebine koymuştu. Gözlerini bana dikmiş, dalgın dalgın bakıyordu. Sonra, kalabalık bir dinleyici karşısındaymış gibi, bakışlarıyla bütün odayı taradı, girişi okudu ve birden bana dönüp, unutulmayacak, coşkunluğu dizginlenen bir sesle, şiir değil de, düzyazı okuyormuşçasına sordu:
>
> **Sıtma sanıyorsunuz, değil mi?**
> **Oysa Odesa'daydı, Odesa'da...**
>
> Başlarımızı kaldırıp gözlerimizi ona dikmiştik. Şiirini bitirene kadar başlarımızı bu olağanüstü gösteriden ayıramadık. Mayakovski aldığı tavrı bir kere olsun değiştirmedi. Hiçbirimize bakmıyor, ağlayıp sızlıyor, alay ediyor, kızıp köpürüyor, hakkını arıyor, sayıklıyor ve her bölümün arasında kısa bir süre duruyordu. Bir de baktık şiiri bitirmiş, masaya çökmüş, bile bile takındığı bir kayıtsızlıkla benden çay istiyordu. Ben, elim ayağıma dolaşarak bir çay doldurdum semaverden ona. Yüzüm al aldı. Elsa'nınsa ağzı kulaklarındaydı, çünkü olacakları adı gibi biliyordu.
>
> İlk kendini toparlayan, Ossip Maksimoviç oldu. Böyle bir şeyi aklının köşesinden geçirmemişti. Söyleseler inanmazdı. O güne dek öğrendiği şiirlerin tümünden üstündü işittiği. Ve ona göre Mayakovski, bundan böyle tek bir satır bile yazmasa, ozanların en büyüğüydü! Şiir defterini aldı, bütün gece vermedi. Nicedir düşünü gördüğümüz, beklediğimiz bir şeydi bu. Son zamanlarda hiçbir şey okumak gelmiyordu

içimizden. Yazılan bütün şiirleri kişiliksiz buluyorduk. Kim yazıyordu bunları? Niçin yazıyordu? Nasıl yazıyordu?

Mayakovski, Elsa'nın yanına oturmuş, tatlı yiyordu. Durmadan gülüyor, o iri, çocuksu gözleriyle sağa sola bakıyor, mendiliyle yüzünü, burnunu siliyordu. Benimse dilim tutulmuştu.

Mayakovski, Ossip Maksimoviç'ten şiir defterini aldı. Masaya koştu. İlk sayfasını açtı ve çoktan kararlaştırılmış gibi bana, "Bu şiiri size adayabilir miyim?" diye sordu. Sonra, özene bezene şiirin başına yazdı: **Lili Yurevna Brik'e**...

o

Bir orman bekçisinin oğlu olan Vladimir Mayakovski 1893'te Gürcistan'ın Bağdadi şehrinde doğar. Kafkas dağlarının eşsiz güzelliği içinde büyür. Lise öğrenimi yıllarında babasının ölümü üzerine ailesiyle birlikte Moskova'ya gelir. Bu öğrenimini bir süre Moskova'da sürdürdükten sonra Uygulamalı Güzel Sanatlar Akademisi'ne girer. Bu yıllarda, devrimci öğrenci eylemleriyle ilişkisi olan ablasının etkisiyle marksizme ilgi duyar. Sosyalist devrimci öğrencilerle tanışır. Daha onbeş yaşına yeni girmişken, Rus Sosyal Demokrat Partisi'ne yazılır. Bu arada, üç kere tutuklanır. Ve ilk şiirlerini yazmaya başlar. Tutuklandıktan iki yıl sonra, yaşının küçüklüğü nedeniyle özgür bırakılır. Şiire yeteneği olmadığını sanarak edebiyatı bırakıp Güzel Sanatlar Akademisi'nin resim, heykel bölümüne yazılır. Burada fütürist şair David Burliyuk'la tanışır. İki yakın arkadaş olurlar. Mayakovski, çok erken yaşlarda başladığı, sonradan bıraktığı şiir yazma çalışmalarına Burliyuk'un etkisi ve önerisiyle yeniden girişir, Fütürist Şairler Topluluğu'na katılır. Fütüristlerin **Toplumsal Beğeniye Bir Tokat** isimli antolojilerinde ilk şiirleri yayınlanan Mayakovski, bu yıllarda A. Bely ve A. Blok'tan geniş ölçüde etkilenmekle birlikte, simgecilerin ve akmenistlerin estetik anlayışına saldırıp, fütürizmi savunur. Ve iki şairin birlikte yola çıkmasıyla Rus Fütürizmi doğar. Bir süre sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nden kovulan bu iki şair arkadaş, Hlebnikov ve Kamenski gibi diğer fütürist şairlerle birlikte, Rusya'da uzun şiir gezilerine çıkarlar.

Üç yıl sonra, ilk şiir kitabı **Ben** yayınlanır. İki yıl sonra da Mayakovski'nin adını büyük ölçüde duyuracak olan **Pantolonlu Bulut** destanı çıkar. Bu destan, imgelerindeki şaşırtıcı güzelliği, dizelerindeki gözüpekliği ve içtenliği, söyleyişindeki akıcılık şairin daha sonraki yıllarda yazacağı geniş soluklu şiirlerin, bir anlamda, ilk habercisi olur. Bir süre sonra, ikinci şiir kitabı **Böğürtü Kadar Basit** yayınlanır. Savaşsız ve ezilensiz bir dünya özlemini yansıtan **Savaş ve Dünya** destanı da bu kitabın içinde yer alır. Bir ara **İncil**'i alaycı bir yaklaşımla ele aldığı ve söz konusu ettiği **İnsan** destanını yazar. Rusya'nın 1917 Şubat ve Ekim devrimlerini büyük bir içtenlik ve coşkuyla karşılıyan Mayakovski, iç savaş süresince bir yandan şiir yazmış, bir yandan da cephede ve cephe gerisindeki çalışmalara yardım etmiş, afişler, desenler, resimler çizmiştir. Şair, devrim öncesindeki şiirleri ve eylemleriyle, başta Maksim Gorki olmak üzere ülkesinin ve döneminin tanınmış devrimci yazarlarının ilgisini çekmiş, hayranlığını kazanmıştır.

Mayakovski, 1917 Sovyet Devrimi'nin ilk yıllarında **Marşımız** ve **Devrim Türküsü** şiirleriyle, sanat anlayışını öz ve biçim yönünden büyük ölçüde değiştirip yenileştirir. Çalışmalarını, yığınları geniş bir biçimde etkileyecek konular ve özler bulma yönünde yoğunlaştırır. Bu arada sinemaya ilgi duyar. Kendisinin de rol aldığı **Genç Kız ve Serseri** filminin senaryosunu yazar. İlk oyunu **Misteriya-Buf** sahneye konur. Devrimci tiyatro alanında gözüpek ve yiğitçe girişim olan bu oyun, Sovyet sahnelerinin ilk yapıtlarından biri sayılır. Bir süre sonra, **Sanat Ordusuna Buyruk** şiiri yayınlanır. Bu şiiriyle Mayakovski, klasik yazarlara başkaldırır, çağdaş sanatçıları devrim yoluna çağırır.

Bir zaman sonra Moskova'ya yerleşen Mayakovski, ülkesinin toplumsal ve ekonomik sorunlarıyla yakından ilgilenir. Bu dönemde yaptığı afiş, resim, desen ve karikatürlerle devrimin "Sanat Ordusu"na katkıda bulunur. Bu yıllarda **150.000.000** adlı büyük destanı çıkar. İnsanın birey olarak yaşamaktan kurtularak milyonlaşması konusunu işleyen bu destan, dünya görüşüne bağlı olarak ve kitabın üstünde yazarının adı olmadan yayınlanır. Az zaman sonra, ilk kez yurt dışına, Fransa, Amerika ve Meksika'yı içine alan büyük bir geziye çıkar. Aynı yıl **Seni Seviyorum** destanı yayınlanır. Yolculuktan döndükten sonra, **Sol Sanat Cephesi** adlı bir dergi çıkarır. Bu derginin çevresine Babel, Zoşçenko, Meyerhold, Pasternak, Şostokoviç, Anzenştayn gibi dönemin seçkin, hemen hemen her alanda etkin devrimci sanatçılarını toplar. Lenin'in ölümünün hemen ardından **Vladimir İliç Lenin** destanı yayınlanır. Mayakovski, bu destanında Sovyet Devrimi'nin önderi Lenin'i, ona yakıştırılan ya da öyle gösterilmeğe çalışılan bütün katı kural ve benzetmelerden soyutlayarak, onun insancıl kişiliğini, herhangi bir insan gibi yalınlığını, dünya görüşünü, tutum ve davranışını, içli, duygulu ve sevecen bir anlatımla ortaya koymağa çalışır. Onun bu destandaki dünya görüşü ve bu dünya görüşüne nesnel ve eleştirel yaklaşımı, bu kitabından sonraki şiirlerde daha da yoğunluk ve hırçınlık kazanarak sürer. Aynı yıllarda Mayakovski'ye karşı sanat ve politika dünyasından sert, katı, acımasız eleştiriler de artar. Ama o, bunların hiçbirine aldırmaksızın durmadan yazar ve yazdıklarını yayınlayarak, bütün Rusya'yı bir baştan bir başa dolaşarak, şiirlerini emekçi kitlelere ulaştırmaya çalışır, konuşmalar yapar, söylevler verir. Bu yıllarda yayınladığı **Proleter Şairlere Mesaj** şiiriyle, kendi dünya ve sanat anlayışına yakın bulduğu sosyalist yazarları, Rusya Proleter Yazarlar Birliği'nin, onu ve Maksim Gorki gibi yazarları bile işçi sınıfının yazarları saymayan tutum ve davranışına karşı, yoğun ve büyük bir savaşa çağırır. Bu dönemde yayınladığı şiirlerde ve yazılarda, Birliğin duruk,

devingen olmayan sanat anlayışına ve dünya görüşüne karşı çıkar. Onların yaratmak, yaygınlık kazandırmak istedikleri bu sert havaya **Şiir Nasıl Yapılır** incelemesiyle önemli ve etkin bir karşılık verir. Ayrıca aynı yıl, yazarın, "devrim süreçlerinin senfonik, görsel ve sinemasal bir görünümü" olan çok sesli, çok yönlü, uzun **Ekim Destanı** yayınlanır.

Mayakovski, yaşamının son döneminde yazdığı yergisel şiir ve yazılarla, devrimin paraziti, giderek asalakları saydığı bürokratları kıyasıya ve acımasız bir biçimde eleştirir. Bu yıllarda sahnelenen **Tahta Kurusu** ve **Hamam** oyunlarıyla küçük burjuva ahlakına, işçi sınıfı dalkavukluğuna karşı büyük bir savaş açar Bir konuşmasında, bu konuya değinerek şöyle seslenir:

> ...Son zamanlarda sık sık, gerek edebiyat, gerekse gazetecilik alanlarındaki çalışmalarımdan rahatsız olanlar, artık şiir yazmayı bile beceremediğimi ve gelecek kuşakların bunun için beni kötekten geçireceğini söyler oldular. Bu konuya bir Parti üyesi de şöyle değindi: "Gelecek kuşaklar da neyin nesiymiş! Sen sadece gelecek kuşaklara hesap vermek zorundaymışsın, ya ben, **Parti**'ye hesap vermek zorundayım, daha beter ya!" Kararlı bir insanım, eleştirmenlerimin gelecekte söyleyeceklerini beklemeden, yeğenlerime gerekeni ben şimdiden söylemek istiyorum. Bu yüzden de **Yüksek Sesle** şiirimde doğrudan doğruya sözü onlara yöneltiyorum.

Bu düşünce ve görüşler doğrultusunda **Sovyet Pasaportu Üzerine** şiirleri yayınlanır. Mayakovski bu kitabında, sosyalist bir ülkenin yurttaşı, giderek şairi ve yazarı olmanın övüncünü duyar, bir anlamda bunun gururunu ortaya koyar.

Gerçekte Mayakovski, şiirlerinin biçimsel özgünlüğü, işlediği konuların önem ve etkinliğiyle klasik Rus edebiyatının bir uzantısı, giderek bir yankısıdır. Denebilir ki, geniş kapsamıyla, devrimci atılımı, cesur ve yiğit girişimiyle bir anlamda halkının ta kendisidir. Hatırlanacağı gibi o, bir şehir çocuğudur. Dünyanın birçok yerini görmüş, Avrupa'yı ve ülkesini bir baştan bir başa gezmiş olmasına rağmen, o her zaman ülkesinin bir şairi, bir yazarı olmanın övünç ve kıvancını duymuş ve yaşamıştır. Ona kalın çizgileriyle, yaşama sevincini dünya işçi devrimiyle özdeş kılmış bir dünyanın şairidir, denebilir.

1930 yılında şairin yaşamında, düşüncelerinde, tutum ve davranışında önemli bir değişiklik olur. Duruk, devingen olmayan sanat anlayışını ve dünya görüşünü savunduğu gerekçesiyle uzun bir zaman sert, ağır ve acımasız eleştiri ve saldırılarda bulunduğu Rusya Proleter Yazarlar Birliği'ne üye olur. Birlik ileri gelenlerince de sevilmediği, şair ve yazar sayılmadığı açıkça söylenen ve yazılan Mayakovski gibi bir yazarın böyle bir kuruluşa üye olması dost ve arkadaşlarınca hiç, ama hiç hoş karşılanmaz. Sevdikleri ve dostları onun bu davranışını olumsuz ve yersiz, hattâ anlamsız bir ödün verme olarak yorumlayarak ondan hızla uzaklaşıp kaçarlar. Mayakovski büyük bir yalnızlık ve mutsuzluk içine düşer. İçine girdiği bu bağımlı ve kısıtlı yaşam biçimi şairi bunaltır. Günlerini, çalışmalarını, yazı ve şiirlerini anlamsız ve amaçsız bulması sonucu, büyük ve etkili bir bunguluk ortasında kalan Mayakovski, nedeni, niçini hiçbir zaman belli olmayan bir biçimde yaşamına son verir.

O, Zelinski'nin dediği gibi, "...yazdıklarının bütününde sosyalizmden yana olduğuna göre; yaratıcılığını yeni toplumun kuruluşuna adadığına göre; kendisini halkının uyarıcısı, kitlelerin sözcüsü ve yönlendiricisi gördüğüne göre; devrimci havayla dolu yeni dize biçimlerinin yaratıcısı olduğuna göre..." neden, evet neden birdenbire ve hiç beklenmedik bir şekilde yaşamına son vermiştir? Bu, buna benzer birçok soru ve kuşkular gerçekten karşılıksız kalmıştır. İlya Ehrenburg da, onun bu ve buna benzer soruları soran dostları arasındadır. "...Mayakovski'nin niçin canına kıydığı sorusu üzerinde çokça durulmuştur. Kâh edebiyat çalışmalarıyla ilgili serginin başarısızlığa uğramasından, kâh Rusya Proleter Yazarlar Birliği saldırılarından, kâh gönül işinden söz edilmiştir." Ama sanırız bu ve bunun gibi soruların karşılığını şairin 25 Mart 1930'da yaşamına son vermesinden yirmi gün önce topluluk önünde yaptığı son konuşmasında bulabiliriz.

> ...Bütün yaşamım boyunca çalıştıysam, ömrüm, kulaklarınızı okşayan şu sevimli kıvır zıvırları üretmekle değil, nasıl becerdiğimi ben de pek bilmiyorum, herkesin başını ağırtmakla geçti. Doğru bulmadığıma ağzının payını vermek, onu maskaralaştırmak ve onunla mücadele etmek; işte çalışmamın, çabamın temeli budur. Yirmi yıllık çalışma yaşamı, benim için kelimenin doğrudan değil tam anlamıyla, edebiyatın yirmi yıllık yumruk kavgası demektir. Her an, şu ya da bu edebiyat tavrını, tutumunu savunmak, bu tavır uğruna savaş vermek, on üç yıllık Cumhuriyetimizde hâlâ raslanan cehaletle mücadele etmek gerekiyordu... Kavgacı karakterim yüzünden, bana öylesine karalar çalınıyor, doğru yanlış öylesine günahlar yükleniyor ki, zaman zaman, şu yaygaralar ve sövgüleri duymamak için, iki yıllığına ya da daha fazla, başımı alıp nereye olursa olsun, çekip gideyim diyorum! Ama hemen ertesi gün kendimi toparlıyor, karamsarlığı bir yana atıyor, kolları sıvıyorum ve bir devrim yazarı olarak varolma, devrim için varolma, kavgadan uzak kalınama hakkımı savunarak, savaşa koyuluyorum...

derse de, 14 Nisan 1930 günü cesedinin yanında bulunan bir mektupta da, bu soruların karşılığına rastlıyabiliriz:

> Son Mektup
> Hepinize!...
>
> İşte ölüyorum. Kimseyi suçlamayın bundan ötürü. Hele dedikodudan, unutmayın ki, merhum nefret ederdi.
>
> Anacığım, kardeşlerim, yoldaşlarım! Bağışlayın beni. İş değil bu, biliyorum (kim-

seye de öğütlemem) ama benim için başka çıkar yol kalmamıştı.

Lili, beni sev.

Hükümet yoldaş! Ailem: Lili Brik, anam, kız kardeşlerim ve Veranika Vitoldovna Polonkaya'dan ibarettir; yaşamalarını sağlarsan, ne mutlu bana...

Bitmemiş şiirlerimi Brik'lere verin, ne lazımsa onlar yapar.

"Bir varmış bir yokmuş"
derler hani:
Aşkın küçük sandalı
hayat ırmağının akıntısına kafa
tutabilir mi?
Dayanamayıp parçalandı işte sonunda..
Acıları
mutsuzlukları
karşılıklı haksızlıkları
hatırlamağa bile değmez!
Ödeşmiş durumdayız kahpe felekle.
Ve sizler mutlu olun
yeter."

o

İlya Ehrenburg'un dediği gibi, "...Nedense herkes, Mayakovski'yi Nâzım Hikmet'in öğretmeni sayar. Nâzım da birçok kereler Mayakovski'nin kendisi için yiğitlik örneği olduğunu söylemişti. Ama Nâzım şiirde bir başka yoldan yürüdü. Kafiyeyi bıraktı. Kendisi şiirin müzikten farklı olduğunu —ona akraba olmakla birlikte— sesten çok ahenk istediğini söylerdi." Gerçekten de, gerek Türkiye'de, gerekse Türkiye dışında, Mayakovski'nin Nâzım Hikmet üzerindeki etkisinden çokça söz edilmiştir. O kadar ki, Nâzım'ın öz ve biçim yönünden birçok şiirini ondan aldığı yolunda sözler bile söylenmiştir. Hatta Nâzım Hikmet'e **Türk Mayakovski**'si diyenler bile olmuştur. Bir şairin, sevdiği, beğendiği ve hayranlık duyduğu bir şairden esinlenmesi, yararlanması hatta onun etkisi altında kalması, genç bir şair için, işin başında bir yazar için, kaçınılması olanaksız gerçeklerden biridir. Ataç'ın bu konuya değinen ve açıklık getiren çok güzel bir yazısını anımsıyorum. Genç şair ve yazarlara yararı olur düşüncesiyle Ataç'ın bu yazısından büyükçe bir alıntı yapmak isterim. Ataç der ki:

...Şaşıyorum etkiden kaçınanlara, başkalarına benzemekten korkanlara. Büsbütün mü güvenleri yok kendilerine? Aldıkları etkiyi içlerine sindirememekten, benimseyememekten, kişiliklerine karıştıramamaktan mı korkuyorlar... Özgünlük (originalité), birer kişiliği olanlara vergidir, kişilik de etki altında kalmakla bozulmaz, yitmez. Tersine, etki kamçılar onu, belirtir. Bakın acunun en büyük yaratıcılarına, özgün yazarlarına, hepsi de çok okumuşlar, okuduklarında da aşılanmışlardır (faydalanmışlardır). Stendhal, birtakım eski İtalyan betiklerini okur, onlardan bulduğunu alıverirmiş. O bulduklarını, aldıklarını kendinin bir anlatması vardır, bütün kişiliği, bütün özgünlüğü işte o anlatışındadır. Dediklerine göre La Fontaine'nin en güzel öykülerinden biri bile kendinin değilmiş, elini nereye değdirirse o, kendinin oluverirmiş... Etkiden kaçınmak, öykünmekten kaçınmak, kendilerine güvenmeyenlerin işidir. Acırım onlara, gözlerini yummakla özgün olacaklarını umuyorlar.

Gerçekten de, çok yazarın, özellikle gençlerin, çağına, yaşadığı dönemin öncesine, onların bütün güzelliklerine, duyarlıklarına ve estetiğine açık olması, etki ve yararlanma alanını olabildiğince geniş ve kapsamlı tutması gerekir. Bu işin başında genç bir şair olan Nâzım Hikmet için niçin olmasın? Hem, böyle bir tutum ve davranış niçin aşağılatıcı bir şey gibi gösterilmeğe kalkışılsın, anlamıyorum.

Ayrıca bunu, bir başka şairden etkilenip yararlandığını, Nâzım Hikmet de gizleyip saklamamış ki. Açık yüreklilikle ortaya koymaktan hiçbir zaman çekinmemiştir.

"...başlangıçta hiçbir şey anlamıyordum Mayakovski'den. Çünkü Rusçam kötüydü. Şimdi de tamamıyle anlıyabildiğimi söyleyemem. Fakat, basamak biçimindeki dizelerini taklit ediyordum. Düşüncelerini her zaman böyle yazdığını sanıyor, ben de kendiminkileri aynı biçimde yazmaya çalışıyordum. Fakat bana karalama defterini gösterdiklerinde, her zaman ille de basamak biçiminden yararlanmadığını gördüm... Moskova'ya gelir gelmez, hemen delegelerin kaldığı bir otele yerleştim. Otelde Rus arkadaşlar da vardı. Burada, Şura ve Lelya adlarında iki kızkardeşle tanıştım. Bir gün Şura'yı görmek için odasına gittiğimde, baktım küçük odadan sesler taşıyor. Bütün seslerin arasında da çan sesi gibi görkemli bir sesin hepsini bastırmakta olduğunu; içeri girdiğimde, bu görkemli sesin, iri yarı, geniş omuzlu, kafası usturalı genç bir adama ait olduğunu gördüm. Herkese sövüyormuş gibi geldi bana. Şura beni onunla tanıştırdı. Mayakovski 'Ekim Devrimi' şairi olarak dünya çapında ün kazanmıştı. Bense kimsenin tanımadığı bir öğrenciydim. Buna karşılık hemen dost olduk onunla... Politeknik Müzesi salonunda Mayakovski'yle birlikte şiir okudum. Moskovalıların karşısına hemen hemen ilk çıkışımdı bu. Korkuyordum. Mayakovski —Korkma Türk, dedi— fark etmez, anlamayacaklardır nasıl olsa... Mayakovski'nin şiirleriyle benimki arasında ortak yanlar; ilkin, şiir ve düzyazı; ikincisi, çeşitli türler (lirik, yergisel, vb) arasındaki kopukluğun aşılması; üçüncüsü, şiire siyasal dilin sokulmasıdır... Bununla birlikte, farklı biçimler kullanıyoruz onunla. Mayakovski öğretmenimdir, fakat onun yazdığı gibi yazmıyorum ben. Moskova'da öğrenim gördüğüm dönemde, Mayakovski gibi bir tribün şairiydim ben de. Fakat topluluğa okuduğum zaman, bir nefesli sazlar orkestrası gibi ses veriyordu şiirlerim. Türkiye'ye döndükten sonra, tek bir kez topluluk önünde şiir okuyabildim. Ve daha sonra şiirlerimi dinleyicilerin kulaklarına fısıldamak zorun-

da kaldığım için, daha yumuşak kelimeler seçmeye çalışıyordum... Hapisteyken, halktan insanlar olan mahpuslarla yakınlık kurdum. Şiirlerimi okuyordum onlara. Başlangıçta saygılı bir sessizlikle dinliyorlardı beni. Sonra —Niye bu kadar çok söz var? Daha kısa yaz— demeğe başladılar... Mayakovski makamla okurdu şiirlerini. Başlangıçta ben de öyle okurdum.

Yalnız Nâzım Hikmet mi, Mayakovski'den etkilenen, yararlanan genç şair? Sanmıyorum. Bir Aragon, bir Eluard, bir Pablo Neruda da, en az Nâzım Hikmet gibi, yolun başlangıcında Mayakovski'den etkilenip yararlanmışlardır. O kadar ki, Pablo Neruda **Yaşadığımı İtiraf Ediyorum**'da bunu açık yüreklilikle sergileyip şöyle konuşur: "...Mayakovski, her yeri titreten sesi ve bronz yüzü, dili değiştiren ve politik şiirin en zor sorunlarını ele alan, o hoş gören yüreğiyle halkın ve biz gençlerin şairiydi." Çağımızın bu güçlü şairleri, işin başında birçok şeylerini Mayakovski'ye borçludurlar, diyebiliriz. Çünkü Mayakovski onlara yeni biçimde şiir yazmayı değil, ama seçme yürekliliğini, açık, belirgin ve etkin söylemek, konuşmak ve yazmak yiğitliğini, halklarına, dünyanın bütün halklarına sevgiyle, içtenlikle, giderek cömertçe yaklaşma ve kucaklama sıcaklığını, bir anlamda cesaretini öğretmiştir. Denebilir ki, Mayakovski bir insan, bir şair olarak her zaman yiğit, yürekli, atak bir genç olarak kalmıştır, kalacaktır.

o

Sanırım Mayakovski'nin yaşamında tek bir kadın vardır. O da Lili Brik'tir. O yıllarda Lili, Ossip Brik'le evli olmasına rağmen, aralarında güzel ama gerçekten güzel bir ilkyaz çiçeği açmıştır. Ve bu çiçek bir zaman sonra onların gönlünde ve yüreğinde "Sürekli Bir İlkbahar"a dönüşerek günlerce, aylarca, yıllarca, her zaman ve her yerde, Rusya'da ya da dünyanın herhangi bir yerinde olsalar ve kalsalar bile sürmüştür. Diyebilirim ki, bu sevgi, bu aşk, bu birliktelik bugün de sürmektedir, yarın da sürecektir, belki sonsuza kadar. Mayakovski'yle Lili'nin o güzelim **"Sürekli Bir İlkbahar"**ı nasıl oldu, nasıl geçti? Bunu Lili Brik'in anlatmasından dinleyelim:

"...1915'ten ölümüne kadar, tam on beş yıl ortak oldum Vladimir Mayakovski'nin yaşamına. Kısa bir süre için ayrıldığımız zaman bile yazardı bana. Mektuplarının kimisini ben yabancı ülkelerdeyken, kimisini de dış ülkelerden Moskova'ya yazmıştır: çünkü, hemen her yıl dış ülkelere birlikte yolculuğa çıkar, zaman zaman da birbirimizden ayrı giderdik... Vladimir Vladimiroviç, mektuplarını "Çen" diye imzalardı. Birçoğunun altında çizgi resimler vardır, kendisini köpek, beni de kedi biçiminde çizerdi— aramızda birbirimize bu adları takmıştık... Mayakovski mektuplarının çoğunda O.M. Brik'ten söz etmiştir. Ossip Brik ilk kocamdı. Kendisini on üç yaşımda, ilk devrim sırasında, yani 1905'te tanımıştım. Lisemdeki İktisat derslerini yönetmekteydi. 1912'de evlendik. Mayakovski'yle sevişiğimizi söylediğim zaman, üçümüz oturup birbirimizden ayrılmamaya karar verdik. Mayakovski'yle Brik, daha o zaman ortaklaşa bir edebiyat çalışmasıyla, ortaklaşa fikirlerin yarattığı bağla çok yakın dosttular. Böylece hem iç, hem de dış dünyamızda bir arada yaşadık... Evet, tam onbeş yıl Mayakovski'nin yaşamına ortak olduktan başka, seviştik... Seviştik...

Gerçekten Mayakovski'yle Lili Brik arasında bu sevgi, bu aşk yıllarca, evet yıllarca sürmüştür. O, Lili'yi bu zaman içinde seven ve sevilen bir kadın olarak görmüş, ona 1922 yılında "Seviyorum"u sunduktan başka, bütün ömrünü ona vermekten, onunla olmaktan ve onun için düşünüp yazmaktan, sanat ve dünya görüşünün yoğun etkinliği içinde, onunla varlığını sürdürmekten çekinmemiştir. Bu güzel sevgiye, bu güzel birlikteliğe onun ünlü "Lili" şiiri de, en az diğer şiirleri yazı ve mektupları kadar açık ve belirgin bir tanıktır.

o

Mayakovski'nin trajedisi, büyük bir şairin, giderek büyük bir insanın trajedisidir. O, Zelinski'nin dediği gibi, "...kelimenin tam anlamıyla soyluydu. İşte bu yüzden bir masal kahramanı gibiydi ve biz çocuklar onunla oynardık. Hiçbir zaman ağladığını, hatta keyifsizlendiğini görmedim. Ama onu iyi tanıyan iki kadın, hıçkırıklarla ağladığını gördüklerini söylediler. Maksim Gorki anılarında Mayakovski'nin **Pantolonlu Bulut** şiirini nasıl okuduğunu aktarırken 'hıçkırıklarla ağlamağa başladığını' da ekler."

Mayakovski'yi anlamak, tanımak, sevmek ve onun şiirlerinden, yazılarından yararlanmak ve tad almak için, sanırım burada uzunca söz konusu ettiğim kimi ayrıntılar çok önemlidir. Hem ayrıntılar değil midirler ki, biraz da insanı insan yapan ögeler? Bu, Mayakovski gibi, ince, lirizme yatkın, duyarlığa her zaman açık, yüreği çağının en küçük bir ürpertisiyle birlikte çarpan, bunalımları ve çelişkileri sonuna kadar yaşayan, insanı ilgilendiren her şeye karşı beslediği içten duygularla insanın kendisini veren ve "...Ben, nerede acı varsa oradayım. Her yerdeyim. İşte her yerim acı ve yara. Kalplerim, her yerinden kanıyor" diyen bir şair için niçin olmasın?

Evet, niçin olmasın?

Lirik yaşamanın kendiliğinden olan güzelliğini ortaya çıkaran, kalıpçılığa ve herkesçe bilinene karşı olan, kişisel tutkularını, aşk duygusunun sarsıcı, içten şiirlerini devrimci bir tutkuya, giderek devrimin büyük destanına dönüştüren bunu kitlelerin ve halkların ekmek ve özgürlük kavgası yönünde geliştirerek büyüten bir yazar için niçin olmasın?

Evet, niçin olmasın?

O, bir insan, bir şair olarak **Sürekli Bir İlkbahar'ı yaşamıştır.**

Çünkü o, hâlâ gençtir.

Mayakovski'nin Şiirindeki Ana Evre

BORİS GONÇAROV

Çeviri: *UĞUR BÜKE*

Mayakovski üstünde devrimin önemli etkileri olmasına rağmen, Ekim'den sonra şiirinin evrimi sorunu yeterince incelenmemiştir. Mayakovski, Sovyet düzeninin ozanı mı olmuştur, yoksa bazı "sovyetolog"ların iddia ettikleri gibi "ölümünden sonra" mı böyle adlandırılmıştır? Bu soruya, Mayakovski şiirinin evrimine göz atmadan sağlıklı yanıt getirmek olanaksızdır.

Devrim ertesi yıllarda, edebiyatta büyük bir şiirsel patlama görülür. Dergilerde yeni şiirler yayınlanmakta, yeni şiir kitapları basılmaktadır. L.İ. Timofeyev'in dediği gibi, "ilk yıllarda devrimin subjektif kavranması ve bu kavramada duygusallığın ilk plana çıkması, devrimin sanatsal benimsenmesi için oldukça karakteristiktir. Edebiyatta, her şeyden önce, yazarın devrimle olan ilişkisini ortaya koyma eğilimi öne çıkmış ve bu da lirik üslupların gelişmesine yardımcı olmuştur."

Devrimden sonraki ilk yıllarda yeni insan sorunu keskin biçimde ortaya çıkmıştır; şiirde yaşamın yeni biçimde kavranması, kişiliğin betimlenmesi, yeni toplumsal ilişkilerin verilmesi gibi, dönemin sorunları için N. Asayev şunları yazıyor: "Olağanüstü zamanlardı! Devrim yalnız politik mahkûmların zincirlerini kırmakla kalmadı; hayalgücünü, ruhsal coşkunluğu, gizli düşünceleri ve gençliğin umutlarını da zincirden kurtardı. Biz devrimleydik, çünkü her dakikamız, her saatimiz onunla geçiyordu. Ayrılmaz bir bütündük."

Mayakovski ise düşüncelerini şu iki sözcükte topluyor: "Benim devrimim!" Şair, yapıtlarına, o güne dek şiirin dışında kalmış öğeleri sokmayı başarmış tüm dünyayı sarmaya çalışmıştır.

Ekim'den sonra alevlenen ve Mayakovski'nin sanatsal evriminin sorunlarını incelemede göz önünde bulundurulması gereken edebî-estetik çatışmalarda, yeni polemikler de açık biçimde ortaya çıkmıştır. Aynı düzeydeki kişiliğin ve kollektivizmin kendilerine özgü kavranmasıyla proletkultçular (işçi kültürü), "eski estetik değerlere" saldırılarıyla fütüristler, sonra "üretici sanat" savlarıyla Lef'çiler (Sol Cephe), biçimciler, "lirik pisliğe" karşı çıkışlarıyla konstrüktivistler, Rapp'çılar... (1) Bütün bunlar, devrim sonrası yıllardaki edebi gelişimin farklı ve karmaşık bir tablosunu gösterir. Yirmili yıllarda, Mayakovski'yle bütünleştirilen fütürizm ve proletkult, birbirlerine çok zıt birer akım olarak kabul edilmişlerdir. Aynı şekilde bu akımların temsilcileri de karşı karşıya konulmuştur. Mayakovski ile Yesenin, Mayakovski ile Ahmatova gibi. Bu karşılaştırmanın kuşkusuz bir gerçek yanı da vardır, ancak Sovyet şiirinin daha sonraki gelişimi, Mayakovski ile Yesenin'in yeterince birbirlerine yakın olduğunu göstermiştir.

"Mayakovski Devrimci Ozan" yapıtında Eduard Braun, bu "belli belirsiz" kavramda "genel bir düşünce" bulmaya çalışarak, fütürizmin farklılığı sorununu işler. Gerek bu yapıtta, gerekse Amerikalı Vagan Baruşyan'ın "Rus Kübizm ve Fütürizmi" yapıtında ve İsveçli araştırmacı Bent Yangelt'in "Mayakovski ve Fütürizm 1919-1921" incelemesinde Mayakovski, yeni düzenle uyuşmazlık içindeymiş gibi gösterilmeye çalışılmıştır.

Bununla birlikte Mayakovski, birçok kez "fütürizm" sözcüğünün değişik anlamlar taşıdığını vurgulamıştır. Ozan, "sol kisveye" bürünen "estetik çürümüşlüğü" yadsımıştır. Fütürizmin farklılığını ve ayrı kavramları içerdiğini yirmili yılların diğer edebiyatçıları da görmüşler ve belirtmişlerdir. Kuşkusuz onlar, ozanın bu akıma karşı konumunu göz önünde bulundurmayanlara göre daha gerçekçidirler.

Ekim'den sonra Mayakovski'nin sanatı yeni ülküler için savaşımla donanarak yeni bir döneme girmiştir. Yeni yaşamı kavrama, dönemin liderlerinin yapıtlarını inceleme, genç Sovyet devletini korumaya yönelik eğitim çalışmalarına etkin biçimde katılım ve gerek yurt içinde gerekse yurt dışında düzenlenen şiir günlerinde görev alma; kendini işçilerle birlikte gören genç ozanın felsefi-estetik görüşlerinin gelişmesine katkıda bulunmuş ve ozana "olanca sesiyle" konuşma gücü kazandırmıştır.

Araştırmacılar Mayakovski'nin sanatında üç evreden söz ederler. Bu dönemler devrin öncesini, 1917-1924 ve 1925-1930 yıllarını kapsar. İkinci dönemin başlangıcı, ozanın genç cumhuriyet için çalışmalarına katkısının ortaya çıkışına bir kanıttır. Ve bu çalışmaların gerçekleşmesi, onun sosyalist gerçekliğe yönelmesiyle mümkünleşir.

Mayakovski'nin yirmili yıllardaki yolu anarşist öğelerden sosyalist düşünceye, nihilist öğelerden bilimsel öğretiye doğru değişmiştir. Anarşist eğilimler, polemik biçiminde de olsa, maceracı (huliganist) öğelerin olduğu "150.000.000" şiirinde görülür:

Yaşlıları öldürmeli.
Küllük yapmalı kafataslarını!

O sırada, "Fütürist nihilizm"in öğeleri,

yalnızca kültür ve sanatta değil, daha birçok alanda belirmiştir.

"Ozan İşçidir" şiirinde "tezgâh başındaki" işçinin karşısına "yüreği ve tüm ruhuyla" çarpışan sanatçıyı koyma eğilimleri bırakılmıştır. Ozanın emeğiyle demircinin ya da marangozun emeğini kıyaslayan şiirdeki kahraman "emekçi" karşısında duyulan kibiri bırakır, onlarla sanatsal birliğe yönelir:

Kim daha üstün, ozan mı
Teknisyen mi
insanlara maddi yarar sağlayan?
İkisi de.
Eşitiz biz.
Ve ancak birlikte
bezeriz evreni
gümbürdeterek marşlarımızı.

Kendini "emekçi kitleden biri olarak görmesi, "söylevci takımını" eleştirmesi, ozanın düşünsel gelişiminin açık bir kanıtı niteliğindedir. Bu dönemde Mayakovski, yavaş yavaş tek başına "çıkışların", "velveleye vermenin" yeterli olmadığını, planlı ve titiz bir çalışma sürdürmek gereğini kavramaktadır.

Geçmişin kültürel mirasının değerlendirilmesinde de gözle görülür değişiklikler olmuştur. Ozanın klasiklere "saldırısını", dönemin bu koşullarını göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerekir.

"Sevinmek Erkendir" şiirini yalnızca klasiklere bir "saldırı" eğilimi olarak almak yanlış olur. Ondaki devrimin gelişmesine yönelik çağrılar daha önemlidir.

Yine kızgın bir gün
eskiyi bir yana
atacağız.
O da ne!
Elbise değiştirmek
yetmez yoldaşlar!
Yüreğinizi değiştirin!

İnsanların iç dünyasını değiştirme isteği, aynı zamanda klasik kültüre nihilist yaklaşımları da birlikte getirmiştir. "Çağdaşlığın gemisinden / Fırlatmak Puşkin'i..." gibi fütürist çağrıları anımsatan dizeler ortaya çıkmıştır:

Peki neden
Saldırmamıştı Puşkin?
Peki ya diğer
klasik generaller?

Bu sözcüklerdeki hiddeti, devrim sonrası ilk yıllarda "general" sözcüğünün çarlık ve Beyaz Orduyu çağrıştırdığını belirtirsek daha rahat anlayabiliriz.

"150.000.000" şiirinde, sosyalizme inanç, tarihsel gelişimi tahrifle (devrim ihracı), anarşist öğelerle, eski kültürü kıyıcı yaklaşımlarla birlikte yansır.

Ancak, Mayakovski yavaş yavaş kendi yolunu seçmektedir. Bu evrim, "Sevinmek Erkendir"den (1918) "Yıldönümü"ne (1924) kadarki şiirlerde Puşkin'e yaklaşımında ve birkaç kez kullandığı Edison tipinde görülebilir. "150.000.000" şiirinde emperyalizmin simgesi Vilson'a "hizmet edenlerin" arasında betimlenen Edison, 1922 yılında yazılan "Beşinci Enternasyonal" şiirinde bilim adamlarının "saflarında" gösterilir.

Sovyet kültürünün gelişmesi, Mayakovski'yi "Sol Cephe'nin eskimiş pılı pırtılarını değiştirmek gerek, çünkü bizde lirik karşıdevrimci zevzekliği gözlenmektedir." sonucuna götürür. "Yazındaki sekterliği bırakmak gerektiğini" belirten ozan, Sol Cephe'nin "devrimci edebiyatın içe kapalı etsetik bir yönelim" çıkardığı endişesine kapılmıştır. Mayakovski Sol Cephe'nin sloganlarını ve görüşlerini savunmuştur; ancak onun, bu kavrama tümüyle değişik bir anlam kattığını da unutmamak gerekir. "Sol Cephe" kurulduktan sonra, sürekli olarak devrim öncesi savunduğu "ultra gerçekçilik" tezini savunan ve fütürizmi ilerici bir akım olarak gören N. Çujak ile tüm ilişkisini kesmiştir. Bazı eleştirmenler, gerek Sol Cephe döneminde, gerekse daha sonraları Mayakovski'nin görüşlerinin kendine ait olmadığını belirtmektedirler. Ne ki bu görüş bütünüyle yanlıştır. Onun ideolojik estetik görüşleri bir başkasının etkisi altında değildir. Brikler ve hatta Çujaklar ona yabancı olan hiçbir düşünceyi kabul ettirecek düzeyde değillerdir.

Mayakovski; sanatçı, düşünür, yazar olarak kendine özgü bir insandır. Ozanın yirmili yılların ortalarına doğru yaklaştığı bilinçlilik düzeyi, gerek şiirlerinde gerekse düzyazılarında somut olarak görülür. Mayakovski, "Sol Cephe dogmaları karşısında" "gerilememiş", onları kendine göre kabul etmiştir. Sovyet edebiyatının gittikçe büyüyen gücünü duyumsayan Mayakovski, yeni güçlerin sanat içinde birliktelikleri için sık sık "edebî çekişmelere karşı çıkmaya" başladı. Sol Cepheden ayrıldıktan

sonra RAPP'a katıldı. Bu edebi örgütü "toplumsal düzenin örgütü olarak" değerlendiriyordu.

Girdiği grupların lideri olarak Mayakovski bir ara şunları söylüyordu: "Biz, Sol Cepheciler, devrimde geleneklere bir an ara verilmesini değil, bu gelenekleri tüm eski yapılarıyla yok eden gücü görmekteyiz." Bu sözlerin polemik bir anlam taşıdıklarını da belirtmek zorundayız. 1927 sonlarına doğru yazdığı "Şiirler ve Ozanın Görevleri" yazısında, ozanın en büyük görevlerinden birisinin klasik gelenekleri duyumsaması ve sindirmesi olduğunu anlatır.

Mayakovski'nin, Ekim devrimine kadar, hayal kırıklığı, yalnızlık, burjuva toplumunun getirdiği bitkinlikle bezenmiş kahramanları, devrimden sonra büsbütün değişmeye başlamıştır.

Yalnızın son bakışı gibi
Kör olmaya başlayan insanın

diyen kahraman sonraları kendini yeni toplumun, işçilerin, aynı düşünceyi paylaşan toplumsal kesimlerin bir parçası olarak görmeye başlar.

Lirik kahramanın evrimi, ozanın üslubunu da değiştirmiştir. Mayakovski, şiirinin kitle içindeki etkisinin büyümesi için onun daha kolay anlaşılır olması gerektiğini kavramıştır. "Şiirinin kitleler ve dönemi için anlaşılır olabilmesi amacıyla yalın dile" yönelmiştir. Şiir diline "kitlelerin dilini" "Sokakta konuşulan dili" sokmaya ve işlenen konuyu tahrif etmeden "halkın konuştuğu dille' yazmaya çalışmıştır.

Yeni estetik görüşler, o zamana kadar görülmemiş lirik kahramanın ortaya çıkışı ve yeni okuyucuya yönelme, canlılıkta, sözcük dağarcığında, deyimlerde ve şiirin kendisinde de değişimlere yol açmıştır. Bu değişikliği gören ozan şöyle yazıyordu: "**İşler Yolunda** şiirini o dönemin **Pantolonlu Bulut**'u gibi programlanmış bir olay sayıyorum. Soyut şiirsel biçimlerin sınırlandırılması ve güncel ve ajitasyona yönelik materyal için yeni biçimlerin üretilmesi."

Ozan, ilk dönem şiirlerinde bol bol kullandığı süslemeyi zamanla bırakmasına karşın abartmaları kolay kolay bırakmaz. Ancak yirmili yılların ortalarına doğru insanın dış görünüşüne değgin abartmalardan vazgeçer. Mayakovski'nin şiir dilindeki sözdiziminin bozulmasından kaçınmaya başlamasıyla geçirdiği değişimler de çok önemlidir. Ancak, genç ozanın ilk dönem şiirlerinde kullandığı yeniliklerin, sözdizimini bozmasının bir kanıtı olduğunu söylemek en azından ozanın anısını küçümsemektir. Ama ozanın sık sık yazım kurallarını bozduğunu ve bunları şiirlerinde kullandığını da kabul etmek durumundayız. Buna örnek olarak "Sokaktan Sokağa"yı ve "Sabah"ı gösterebiliriz:

Kasvetli yağmur ara sıra bakardı.
Ardı
ise güçlü düşünceler
parmaklığının
bir yatak kuştüyünden
yünden*.
Ve kolayca
yükselen yıldızların
uzanmış tabanları.
Son anları
fenerlerin...

Bu şiirdeki doğal olmayan "bakardı-ardı, kuştüyünden-yünden, tabanları-anları" uyakları her şeye karşın şiirin okunmasını zorlaştırmaktadır. Mayakovski, daha devrimden önce, bu, sözcükleri bölerek yapılan uyaklardan vazgeçmiştir. Dizelerin düzeninin daha kolay sağlanmasına el veren "merdiven" biçiminde uyağı yeğleyen ozan, dizelerine de bir çekidüzen vermiştir. Dizelerin düzenlenmesi, şiirin yapısına ve hatta işlevine ters düşen gizli uyaklardan vazgeçmesine de yardımcı olmuştur. Onun devrim öncesi ve sonrası uyak konusundaki görüşlerini aktarmak, sanırız ilginç olacaktır. "Alay" şiirinde şöyle yazıyor:

Tavus kuyruğuyla bezerim düşleri
Yüreğimi veririm tümüyle olağanüstü
her biri ayrı renk
uyakların oğuluna.

Ama daha sonraları "tavus kuyruğunun" tek amaç olmadığını belirtir:

Yeniden duymak isterdim, gazete
sütunlarından ulumalarını
kendilerini besleyen meşenin
kökünü kazıyanların.

1928'de politik etkin sanatı savunup, apolitik "dırdırlara" karşı çıkarken şu dizeleri yazıyordu:

Büyüleyici
uyaklar bulmam
şimdi
benim için
büyük bir iş değil.
Benim için
önemli
olan
burjuvalara
daha sık çatınak ve daha çok yerinek.

"Büyüleyici Uyaklar" Mayakovski şiirinin temel taşlarından birisidir.

Mayakovski'nin şiirinde yeni toplumun insanı, yeni bir kahraman olarak ortaya çıktı. Devrim sonrası şiirlerindeki lirik kahraman, yalnızca Sovyet edebiyat tarihi için bir olay olmakla kalmayıp, aynı zamanda, yaşayan bir ürün olma niteliğine yükselmiştir.

Mayakovski'nin Aragon'u, Nâzım Hikmet'i ve diğer ozanları etkilemesine değinen M. Lukonin, konu şiirden açıldığında, Pablo Neruda'nın ozan hakkında "olağanüstü bir yaratıcı" dediğini ve onun şiirini anlatmaktan kendini alamadığını yazar.

Ünlü Yunan ozanı Yannis Ritsos ise şöyle diyor: "Onun gibi devlere pek sık rastlanmıyor." "Çağdaş gerçekçi şiirin dünya çapındaki öğretmeni."

---

* Mayakovski'nin uyak anlayışını sergilemek amacıyla burada "yünden" sözcüğü kullanılmıştır. Şiirdeki uyak, "perina-ina" sözcükleri arasındadır (Çevirenın notu).

BRODWAY

Cam gibi asfalt.
Yürüdükçe çınlıyor.
Kuzeyden güneye
uzanmakta Bulvarlar
batıdan doğuya caddeler,
aralarında
(Mimar nasıl becerdiyse!)
evler
göz alabildiğince.
Bazıları
yıldızlara kadar
bazıları
aya kadar.
Yankiler
parmaklarını oynatmayacak
kadar tembeller
her yerde iki asansör
biri insanlar
diğeri hizmet için.
Saat yedide
ve onyedide
insan seli
önce işe sonra eve
mekanizma
gürlüyor, uğulduyor.
Gürültüden sağırlaşmış
insanlar
sakız çiğnemeye yalnızca
"Mac Money?" demek için
karşısındakine
ara veriyorlar.
Küçük bir anne
meme
veriyor
çocuğuna.
Çocuk
iştahla
somuruyor
sanki meme değil
dolar emdiği.
Uğraşır gibi ciddi bir işle.
İşte iş günü bitti.
Bırak kendini
teknolojinin eline.
İster yerin altında
kullan Subway'i
ister yerin üstünde
kullan elektrikli treni.
Gidiyor
vagonlar
kocaman dumanlarla
kıvrılıyor
evlerin
aralarında
ve uzanıyor
kuyruğu
Brooklyn köprüsüne
Ve gizleniyor
Hudson'ın altında.
Gözlerin kamaşır
baygınlaşırsın,
ama
bir davul gümbürtüsü gibidir
kopkoyu karanlıklar
içinden:
"Cofe Maskwel
good to the last drop"**
Ve onun pençeleri
geceyi parçalamaya hazır.
Ama işte
ışık.
Sola bakıyorsun
o genç anne
sağa bakıyorsun
benim anneciğim.
Bir uçtan diğer uca
ulaşamazsın gün boyu.
Burası New-York.
Burası Broodway.
Haw do you do?***
Şaşırttı beni
bu New York kenti.
Ama
şapkamı
çıkarmayacağım önünde.
Sovyet yurttaşı
gururludur.
Bakar yüksekten
burjuvalara.
6 Ağustos 1925 New York

ELVEDA

Son frangımı
bozdurdum makinede.
— Marsilya kaç saat?
Geride kalıyor
beni uğurlayan
Paris
Tüm
tarifsiz güzelliğiyle.
Gözlerim
dolu dolu
ayrılık acısıyla
yüreğim
bir duygu seli
zorluyor bedenimi!
Yaşamak
ve ölmek
isterdim Paris'te,
Eğer olmasaydı
bir yer
Moskova denilen.
1925

---

* Kaç para?
** Cafe Maskwell son yudumuna kadar iyi gider.
*** Nasılsın?

Genç Şiirler

SÜREYYA BERFE

Şiir yazmak kadar zor, belalı işlerden biri de şiir üzerine yazı yazmaktır. Hele, yazacağınız yazı yeni yetişen, ilk şiirlerini yazan genç şairlerle ilgiliyse işiniz daha zordur.

Önünüzde duran bir mektup değil, herhangi bir metin, bir kompozisyon değil; bir şiir. İçinde neler var? Yazanların duyguları, duyarlıkları var. Düşüncelerinizi söylerken bilerek ya da bilmeyerek yapacağınız küçük bir hata genç arkadaşı kırabilir. Çünkü o, henüz teşhir olmamış duygularıyla karşınızdadır: Yenidir, tazedir, ürkektir, kırılgandır.

Kendimden biliyorum. Kim bilir belki de yanlış biliyorum. Şiir denilen amansız hastalığa tutulduğumu anladıktan sonra şiirlerimi hiç kimseye okumadım, okuyamadım. En yakın arkadaşlarım bile yazdıklarımdan habersizdiler. Sanki bir yerime bir şey olacakmış gibi korkuyordum. Zamanla değişti her şey: Tedirginlikler kayboldu. Bugün, hâlâ ufak tefek tedirginlikler baş gösteriyor. Kaybolacakları da yok.

Şiir konusunda sofist değilim, Sokrates'im. Şiir öğretilemez, öğrenilmez. Şiir üzerinde birlikte düşünülür, konuşulur, bir alışverişte bulunulur. Bazı "hükümdarlar"ın yaptığı gibi fetva verilmez. En usta şairin, en acemi şaire yol göstermeye, yönetmeye, yönlendirmeye hakkı yoktur. Peki neye hakkı vardır? Eğer gerekiyorsa deneyimlerinden yararlandırmaya, ufkunu genişletmeye, şiir görgüsünü-bilgisini artıracak önerilerde bulunmaya —belki— hakkı vardır.

Ben, bu düşünceler ışığında birkaç genç şairle ilgili izlenimlerimi söyleyeceğim. Ar-

filiz doğan

UZUN BİR GÜN MÜYDÜ

Uzun bir gün müydü
Kalkıp iş için yollara düştüğün
Erken inen geceye yenik
Elinde kopardığın yaseminler
Onların geceden çaldığın kokuları.

Uzun bir gün müydü
Geleri telefonlar verilen yanıtlar
Daktilo senet paralar
Arada bir dumanı üstünde gelen çay
Sabah otobüste okuduğun gazete
Ölüm haberleri savaş haberleri
Ruhi Su, Tunus'a Siyonist saldırı
Ezgili yürek sustu...

Uzun bir gün müydü
Kan ter içinde eve gelişin
Elinde koparılmış yaseminler
Bir günü daha yitirmenin
yüreğindeki sızısı
Duvarda asılı bağlaman
Dudağında eski bir türkü
Sahi Ruhi Su öldü mü ...

sunay akın

DAVET

dürüst olalım beyler
ilk adım sizden
sökün savaş gemilerinden
can simitlerini

FAHİŞE

incitirim korkusuyla
yıkarken
nasıl da usulca
gezdirirdi ellerini
teninde annen

kadaşlara, haddim olmayarak şunu hatırlatmak istiyorum: Sizin için önemliyse, bir değeri varsa, şiirlerinizi değişik anlayışlara sahip şairlere gösterin. Sevdiğiniz şairin söyledikleriyle yetinmeyin. Şiirini sevmediğiniz bir şair, size çok önemli uyarılarda bulunabilir.

Filiz Doğan üç şiir göndermiş. Arada bir değil, sürekli şiir yazan bir arkadaş. Şiire bakışı, şiiri kavrayışı bunu gösteriyor. Şiir okuduğu, şiir düşündüğü belli oluyor. Bu sayı bir şiirini yayımlıyor, daha da iyi şiirler yazacağını umuyorum.

.....

Sunay Akın'ın şiirleri Yazko Edebiyat, Gırgır, Yarın, Öğretmen Dünyası, Morköpük, Milliyet Sanat, Yeni Olgu'da yayımlanmış. Sunay Akın'ı şimdiden geleceğin iyi şairlerinden biri olarak selamlıyorum.

.....

Salih Mercanoğlu iki şiir göndermiş. Yayımlamakta acele etmemeli. Önemli olan yayımlamak değil. Çünkü, olanaklar günden daha çok. Nasıl olsa bir gün, bir yerde yayımlanır. Önemli olan çok çalışmak.

.....

Nihat Kumser'in altı şiiri arasından bir seçme yapmak zor. Hemen hepsi iyi, insancıl dileklerin alt alta sıralanması. Bunlar da şiir için malzemedir, ama şiire yedirmek gerek, şiirleştirmek gerek. Nihat Kumser bunu başarabilir.

nihat kumser

YALNIZLIK PAYLAŞILMAZ

Acı bir gülüştür akşam üstleri
Sabahları bir demli çay
Ve öğleleri simit üstüne bir sigaradır
Uç'suzundan

Hep terk edilmişliğin yosun kokan
Yoz zamanlarında gelirsin
Sevdadır giden
Yitik sevinçler taşar billur kahkahalarında
Yalnızlığa soyunurum her duyuşumda
Yalnızlığımı yaşarım yalnızca

Yılın Şairi - Yılın Şiiri

anketimize okurlarımızın ilgisi sürmektedir. Dergimiz baskıya girdiği sırada mektup akışının devam etmekte oluşu nedeniyle, sonucu ve üç aylık aboneliğe hak kazanan okurlarımızın adlarını açıklamayı Şubat '86 sayımıza ertelemek zorunda kaldık. Okurlarımıza ilgilerinden ötürü teşekkür ederiz.

Broy Şiir Dergisi

üçüncü basım çıktı!

Ruhi Su
Ezgili Yürek

Bütün kitapçılarda.

ADAM değerli kitaplar yayımlar.

ADAM SANAT
2. SAYI ÇIKTI!

Adam Yayınları, Türk aydınlarına, ülkemizin kültür ve sanat hayatına yepyeni bir dergi sunuyor: ADAM SANAT!

ADAM SANAT magazinleşme eğilimlerine karşı; sanatçının ürünlerini değerlendirmek, ön olanı geçirmek için çıkıyor...

ADAM SANAT eleştirmenlere tam bir düşünce özgürlüğü sağlamak için çıkıyor...

ADAM SANAT dünya ülkelerindeki kültürel gelişmeleri, kuramsal yenilikleri yansıtmak için çıkıyor...

ADAM SANAT ister şiir, ister resim, fotoğraf, karikatür; tüm sanatsal ürünlere gerekli özeni göstermeye kararlı çıkıyor...

ADAM SANAT kültür hayatımızda "değerli" ne varsa, desteklemek için çıkıyor...

ADAM YAYINLARI

ADAM SANAT, tüm gazete bayilerinde.

«Şiirden Anlıyor musun?»

ENVER ERCAN

Sorulmasından en çok çekindiğim sorulardan biri de "şiirden anlıyor musun?" sorusu. İlgilendiğim bir konu olmasına karşın, 'anlarım' demek, fazla iddialı bir yanıt gibi gelmiştir bana. O yüzden bu soruyu hep "eh!" diye yanıtlamışımdır.. Hem, "işte birazcık", hem de. "övünmek gibi olmasın ama..." yerine geçen tatlı bir yanı var bu sözcüğün. Böyle bir soru herkesi zorlar mı bilemiyorum ama, yanıtlayandan yanıtlayana bir fark da var tabii...

Geçenlerde biri anlatmıştı. Tanrıya sormuşlar: "Zencileri neden yarattın?" Tanrı hemen yanıtlamış: "Amerika'ya gitsinler diye" Peki, demişler, "Yağmuru neden yarattın?" Tanrı, yine hemen yanıtlamış: "Gökyüzü başka nasıl yıkanırdı ki!" Rivayet bu ya, sorular, yanıtlar birbirini izlemiş, bakmışlar ki sorulacak pek soru kalmadı. Öyleyse demişler, son bir soru: "Şiiri neden yarattın?" Tanrının birdenbire keyfi kaçmış, ters ters bakmış soruyu soranlara, "onu ben yaratmadım ki" demiş...

Düşünüyorum da, işin esprisi bir yana, Tanrı olsaydım, her işime karışan şair milletini türetmek için, ben de olsam yaratmazdım şiiri. Ama, insanoğlu bu! Ta ilkçağlardan başlayarak çığlığı sözcüğe, sözcüğü şiire dönüştüre dönüştüre, 'mutlak' olduğu kabul edilenler dahil, aklının yatmadığı her şeyi kurcalamış.

Tıpkı bugün de olduğu gibi!...

Örneğin, işte üç değişik şair. Üçü de kendi gerçekleriyle yoğurmuşlar şiiri: "Alabama'da Şafak"ın[1] yazarı Langston Hughes, o "Amerika'ya gitsinler diye" yaratılmış zencilerin soyundan, 1902 Missouri doğumlu. Fakat, şair ya 'kaderini' tevekkülle karşılamak yerine 1967'de ölene kadar, ezilen, aşağılanan siyah insanın acısını, direncini, umudunu, onurunu yazmış, söylemiş. Yaşamı boyunca yayınladığı on beş şiir kitabının yanı sıra edebiyatın diğer türlerinde de epeyce ürün vermiş (en ilginci, iki tane de tarih kitabı yazmış olması. Zencilerin tarihiyle ilgili tabii) ama, ülkesinde ve dünyada şair olarak tanınıyor.

Zaman zaman, eleştirmenler, şiirleri için "sanattan uzak olduğu apaçık" demişler. Gerçi, şiirlerini caz eşliğinde de söylediğinden kimi zaman çok yalın bir dil kullanmış ama, öyle piyasa işi şiir yazan bir şair değil; özeleştiriyi de barındıran eleştirel bir tavrı var, savunduğu bir inancı var, o uğurda kavgası var, yarına güvenci var, en önemlisi de sözü süzmesini biliyor: "BEN DE/Ben de söylüyorum Amerika'nın türküsünü/Ben, karaderili kardeş/Mutfağa yollarlar beni/Sofrada konuklar olunca/Ama güler geçerim/Ve güçlenmek için/Çok yerim/Yarın/Masada oturacağım/Konuklar gelince/Yeltenemeyecek kimse/mutfakta ye/demeye/Görecekler/Ne denli güzel olduğumu/Ve utanacaklar/Amerika'yım ben de"...

Leonard Cohen[2]de, Hughes gibi şiirle müziği kaynaştırmış bir sanatçı. Küçük yaşlardan başlayarak bir yandan gitar çalmaya, bir yandan da şiir yazmaya başlamış. Zamanla klasik ve country ritmler üzerinde yoğunlaşmış; bu ritmleri ilk beste çalışmalarında denemiş. Derken, ilk gençlik yıllarında şiirlerini yayınlamaya karar vermiş. Yayıncı bulamayınca da, kitabını kendi olanaklarıyla yayınlayıp, işlek caddelerde satmış. Bu arada orkestralarda gitarcı ve vokalist olarak da çalışıyormuş ama, hayatının dönüm noktası 1960'lı yıllar. Hani o, Beatles'in, Rolling Stones'in, Bob Dylan'ın rüzgârlar estirdiği yıllar. En çok da Dylan etkilemiş onu. Dylan'ı dinleyince, ciddi bir çalışmayla şiirlerini bestelemeye, bestelerini seslendirmeye başlamış. Sonra da art arda besteler, albümler, kitaplar, Cohen'i, bu şair-müzisyeni bugünkü ününe kavuşturmuş. Fakat kişiliği Hughes'ten çok farklı: Bir kere, içine kapanık. İnsanlardan uzak, sakin bir hayat hoşuna gidiyor. Ve kendi bildiklerinin dışındaki hiçbir şey umurunda bile değil. Gerçi, yürüyüşlere katılıyor. Domuzlar Körfezi Çıkartması nedeniyle Küba yönetimini desteklemek için kalkıp Küba'ya gidiyor ama, sınıfsal bir temel ilgilendirmiyor onu. Kısacası, hayatı seven, haksızlıklara tahammül edemeyen, kendi bildiğinden de şaşmayan dürüst bir 'protestocu', iyi bir müzisyen: "TELDEKİ KUŞ/Telde bir kuş gibi/Geceyarısı kilise korosunda bir sarhoş gibi/Kendi yolumda özgürlüğü deniyorum/Çengeldeki bir solucan gibi/Eski moda bir kitaptan şövalye gibi/Tüm şeritlerimi senin için saklıyorum."

Erol Çankaya'ysa tam tersini savunuyor, yeni yayınlanan "Asıl Adı Gökyüzü"[3] kitabında: "Günümüz şairi hâlâ W.B. Yeats'i onaylayan bir biçimde asıl savaşın 'insan bilincinin derinliklerinde' olduğunu söyleyip bu derinleşmeden bir 'medet' umabilir. Toplumsallıktan alabildiğine yalıtılmış bir bilincin tepkilerinden, çok zaman nevrozlu bir bilinçliliğin gerçeği ters yüz ederek algıladıklarından, mutlaklaştırılmış bir bilince doğru derinleşmekten çözüm umabilir. Her şeyini yadsıdığı bu toplumsallıktan kaçarak 'insan yalnızdır'a kadar vardırır bu protestosunu. Bu noktada ise herhangi bir bağı da reddetmektedir. Umutsuzdur çünkü topluma karşıdır, umutsuzdur çünkü yarını kuracak olan güçleri görmezden gelmektedir. Bu nedenle 'yarınları' yoktur. İlişkilerin

çürüdüğünü görmekte fakat dirimsel olanın adını koyamamaktadır."

Evet... 1976'da yayınlanan "Cehennem Biziz" adlı kitabından tanıdığımız Çankaya, 1976'dan bugüne kadar yazdığı şiirleri toplamış "Asıl Adı Gökyüzü"de. Hayatla yüz yüze olmaktan çekinmeyip 'yaşanan'dan devşirmiş dizelerini. Gerçi, biraz kent yorgunu ama "BİR MERHABAYLA BAŞLAR/Güya boğukmuş diye şehrin madeni sesi/Karşıma bir kendimi alarak konuşur/Koşardım iksir sanarak aynı boğuntulara/Yüreğim o bencil cenderede çok ezik/Dudaklarım ezikti yayvan öpüşmelerden/Beynim hüzün ve alkol çanaklarında erir/Unuturdum gömleğime vuran türkü lekelerini./Cüz yağmuru çekip aldı ya esrik şarkılardan/Sesini gene hazırla doğurgan sağnaklara/İlk eylül yağmurunu başlatan merhabaya/O merhabayla girilen sevdaya yaslan/Göğe bak, sesini tart, yüreğini hazırla/Sesini hakların bin yıllık çığlığına kat/O heveslerle depreşen yanların yağmura çarpsın/Şarkıların tekrardan yuğsun pıranga izlerini" diyecek kadar da tetikte...

Ne diyecektim... Ha!... Şuarâ sûresinde "şairlere ancak azgınlar uyar" diyen Tanrıya, ben olsam şunu da sorardım: "Şiirden anlıyor musun?"

---

1. **Alabama'da Şafak**/Langston Hughes, çeviren: Ergin Koparan, Kavram Y.
2. **Leonard Cohen**/Hazırlayanlar: Y. Akşahin - M. Celâl Çizgi Y.
3. **Asıl Adı Gökyüzü**/Erol Çankaya, Adam Y.

●

YENİ ŞİİR KİTAPLARI

Teknenin Ölümü/Melih Cevdet Anday/Adam
Çağdaş İngiliz Şiiri Antolojisi/Cevap Çapan/Adam Y.
Yaban Balı Özgürlük Kokar/Anna Ahmatova - G. Acar/Ada Y.
Ateşin İçinden/İsmail Uyaroğlu/Can Y.
Rüzgâr Durdurma Takvimi/Adnan Özer/İmge
Tarih Kötüdür - İmzasız El Yazıları/Barış Pirhasan/Adam Y.
Akkor Bilmeceler/Nelly Sachs - N. Zekâ/Adam
Yarına Kaç Var/Seval Esaslı/Çınar Y.
Yedi Askı (İslamiyet öncesi Arap şiiri)/İ. Zeki Eyüboğlu/Adam Y.
Sorum Var Rüzgârlara/Abdullah Şanal/ Dayanışma Y.
Yalnız Ve Birlikte/Egemen Berköz/Adam Y.
Ölümsüzlerle/Şükran Kurdakul/İzlem Y.
Uzak Komşu/Octavio Paz - A. Özer/Adam Y.
Kolları Bağlı Odysseus/Melih Cevdet Anday/Adam Y.
Şiir Üzerine Düşünceler/Mallarmé - M. Candan/Çizgi Y.
Eylül Çalgıcısı/Erdoğan Alkan/Deyiş Y.
Zarla Şans Dönmeyecek/Mallarmé - E. Alkan/Deyiş Y.
Sembolizm (Şiir Akımları)/Erdoğan Alkan/Deyiş Y.
Küba Şarkıları/Nicolas Guillen - Özdemir İnce/De Yayınevi.

---

ahmet ada

BEYAZ TÜRKÜ

Sana gelirdim sevincini uçurmamışken
henüz kalbim
Sesim huysuz bir çocuğun sesiydi
Suçlu bir çocuğun sesiydi belki
Sana gelirdim sevincini yitirmemişken henüz
kalbim

Akşamın buğusuna karışıp sana gelirdim
Ah kalbim! Nasıl da hızlı çarpardı
Sen karpuz kollu elbiseler giyerdin
Bahar bu derdim delidolu renklerine
Sesim üşütmüş bir çocuğun sesiydi
Öyle üşürdüm bir türlü yaz gelmezdi

Sana gelirdim bir yağmur çilentisiyken kalbim
Gökte bir bulut toplanıp giderdi
Sağnağa dönüşmesi kim bilir ne güzeldi
Sana gelirdim bir yağmur çilentisiyken kalbim

Yol ince sular uçuşur şebboylar büyürdü
Irmak boylarından sana gelirdim bir koşu
Tenimde istasyon yolunun tozlu kokusu
Sesim çiçek yüklü patikaların sesiydi

Bunlar gül derdim yaz geldi işte
Toprak bir vazoya koy kuşatsın evreni.

---

tevfik h. şenyuva

PATETİK

Küçük çiçekleri anlatmak istedim hep
Hani petekleri dolduran isimsiz polenleri
Kar çekildiğinde doruklara, dağları bezeyen
Güneşe dönük hüzünleri mis kokular salan
o serseri çiçekleri anlatmak istedim hep
Toprağa yakışırdı onlar ince saplarıyla ayakta
Nergiz, sümbül, leylak, yasemin, papatya
Şimdi demet demet vurulmuş boyunları

Küçük kuşları anlatmak istedim hep
Hani o kanatlarında özgürlük işleyenleri
Dallarında bahçelerin türküler şakıyan
Yorulasıya yükselmeye sevdalı
o göçebe kuşları anlatmak istedim hep
Göklere yaraşırdı onlar narin süzülüşleriyle
İbibik, saksağan, ispinoz, serçe
Şimdi bölük bölük sürülmüş yurtlarından

●

NOT : Dergimizin Kasım '85 sayısında yer alan bu iki şiiri, dizgi yanlışlarıyla çıktığı için yeniden yayınlıyoruz. Düzeltir, özür dileriz.

OKUR MEKTUPLARI

5.11.1985/Ankara

Uzun zamandır gereksinimi duyulan bir şiir dergisinin çıktığını duyduğumda sevincim de büyük oldu. Daha sonra dergiyi bir arkadaştan edindim ve hemen size yazıyorum. Gerçekten mizanpaj ve içerik çok güzel. Konuları ele alışınız da doyurucu. Yakın zamanda büyük bir potansiyele kavuşacağınıza inanıyorum. Bence işin en güzel ve en doğru yanı ise amatör bir anlayışa sahip olmanızdır.

Aydın Şimşek

•

20.11.1985/Karşıyaka

Boşuna aradım kuşları gökyüzünde
Yüreğimde uçuşmazlarsa nasıl sığarlar
yeryüzüne

diyordum ...BROY'u gördüm... Sağolun.. Elinize sağlık.. Şiirin dostluğuyla merhaba...

Fergun Özelli

•

22.11.1985/Küçükyalı

Sizi kutlarım, ve şiiri seven ve şiiri yaşayan, şiiri tanıyan ve tanımak arzusu içinde olan herkes adına kutlarım.

Ve dileğim şiirde yetkinleşmiş, şiiri tanıyan ve onun sancılarını bilincinde taşıyan bir kadro ile "iyi-doğru-güzel" üçleminde şiirin geleceği ve bağlantılı olarak toplumun geleceği açısından 'doğru' bir rota izleyeceğiniz/izleyeceğimiz inancındayım... Ve çevrem bu inancı benimle paylaşmaktadır.

Gençlerin şiir çalışmalarına özenli bir seçim sonucunda, —yalnızca yayınlamak değil, eleştiriler, öneriler getirerek, bir eğitim niteliğinde, buna gençlerin biz gençlerin gereksinim duyduğunu çok iyi biliyorum— daha fazla yer ayıracağınıza ve daha çok olanak tanıyacağınıza inanıyorum.

Nazif Yeşillik

•

2.12.1985/Adana

Yalnız ve sıkıntılı bir günümde "Broy"u bulmak ne güzel. Şiirin kokusunu duyumsamak, arınmak... Bir konuya dikkati çeksem üzülmek mi, sevinmek mi daha ağır basar? Kasım sayısında, Ahmet Ada'nın "Beyaz Türkü" adlı şiirinde, "Sesim huysuz bir çocuğun sesiydi" dizesi, Tevfik H. Şenyuva'nın "Patetik" adlı şiirinde de var. Sonra "Kalbim" sözcüğü!.

Daha dikkatli olunsa...

F. Kadri Gül

•

3.12.1985/Antalya

"Broy" sanatların en soylusu şiire adanmış nefis oylumuyla elimde. İnsan mutluluk duyuyor. Hele de sanatçıysa! Gücünüzü biliyoruz. Bu dergi batıp çıkasılardan olmayacak. Oktay Akbal, Cumhuriyet'te "İşte Broy!" diyor, gene yazıncılara coşkunuzu-coşkumuzu paylaşarak dergiyi gösteriyor. Ben genç değilim, —Ama yıllara vurulmuş öiçütle!— Yine de malum bir odağın üstlenmesinde "dondurulmuşluk" olgusundan korkarım.

Abdullah Şanal

•

6.12.1985/Adana

Öncelikle Broy gibi ülkemizin gereksinimi olan güzel bir şiir dergisini çıkardığınız için sizi kutlamak istiyorum. Broy'un doldurduğu boşluğun bu alanda tartışılmazlığını da vurgulamak gerekli.

Levent Aksel

•

8.12.1985/Tire

"AMAN ARAMIZDAN ŞİİR YOK OLMASIN"

Yukarıdaki sözleri Rahşan Hanım, ta genç kızlığında bir zamanların delikanlısı Bülent Ecevit'e söylemiş. Canan Barlas, Güneş'te yazıyordu.

Ben de tüm Türk aydınlarına, şiirseverlerine, tüm insanlara aynı şeyleri söylemek istiyorum: "Aman aramızdan şiir yok olmasın." Broy'un ilk sayısının uyandırdığı kanı o ki; hayatımızın şiircelerinin ve şiir üzerine kuramsal, kılgısal tartışmaların eksik-gediklerini dolduracağa benzer.

Son yıllarda, sanat yaşamımın kılgısından çıkardığım somut sonuçları açık yüreklilikle sunmak istiyorum. Şairlerin ilgiye, sevgiye değerlendirilmeye hakları ve gereksinimleri var. Bir değerlendirme için, ille de ünlü kalemlerin artsız aralıksız övgülerini almış olmaları, şairlikte rüştlerini falanca ünlü şairin çıraklık, kalfalık ilişkilerinden sonra kazanmış olmaları gerekmez... Hatta onların yazdıklarının şiir olmaması bile, onları göz ardı etmeye mahal veremez, vermemeli. Adından söz edilmeli, değerlendirilmeli, yapıcı bir eleştiriyle, çok tatlı, çok tutarlı bir dille 'O şair' adayına —şair olamayacağı— anlatılmalı. Bunları şair olmayı hayal eden ama yıllarca çalıştığı halde şair olamayacağını —ne yazık ki olamayacağını kendi kendine ama çok geç bir şekilde kavrayan— benim gibi birinin yazmaya hakkı olsa gerek...

Cavit Yıldırım

*Oktay Akbal'ın, **Cumhuriyet** Gazetesi'ndeki «EVET/HAYIR» köşesinde 1 Aralık 1985 günlü yazısından:*

«Şiir Aldanmaz...»

«Ulusallık sözcüğü bir başına da bir şey söylemiyor. Çünkü kazırsanız, altından mutlaka ulusçuluk kavramı boy gösterir. Ulusçu sanat, mutlaka bayağıdır ve hamasidir. O noktaya düşmek kaçınılmazdır... Bence Türk sanatı, Türk şiiri evrenselliğe dadanmaktan korkmamalıdır. Sanat planında bugün küçük ulus, büyük ulus diye bir şey kalmamıştır. Dünya sanatına bir katkıda bulunuyor muyuz? Önemli olan odur.»

Cemal Süreya, yeni çıkan «Broy» dergisinde, «tarih, gelenek, evrensellik» konusundaki soruya böyle yanıt vermiş. Benim de katıldığım düşünceler bunlar. Süreya'nın dediği doğru, her sanat yapıtında gelenek bağı doğallıkla vardır, ama geleneği ve tarihi baştan, ilk öge olarak koyarsanız, gelenekçi olup çıkarsınız, didaktik olup çıkarsınız.

«Broy», bir «şiir dergisi». Ruhi Su, türkü söylerken «broyy» dermiş, ne anlama geliyor bilmem. Derginin önsözünde, «Ruhi Su'nun her 'broy' deyişinde yüzyılların derinliklerinden gelerek günümüzün gür ve akışkan sesi tonuyla yüreğimize ve ordan günlük yaşamaya yükselen bu çağrıyı taşıyan insan, şiirin kaynağında ve çağıltısında. Hemen yanımızda, bizde, ta içimizde» deniliyor. Walt Whitman, Yevtuşenko, Durbaş, Çapan, Fişekçi, Ercan'ın şiirleri var. Ayrıca Turgut Uyar'a da geniş yer ayrılmış. Her sayfası dikkatle okunmaya değer yazılarla, çevirilerle dolu. Şiir sanatına ayrılan bir dergi. Turgut Uyar'ın genç şairlere seslenişi de ayrı bir önem taşıyor. Uyar, ünlü bir şaire öykünen gençlere şöyle seslenmiş geçmiş yıllarda: «Kapılmayın, yalnız ona değil, hiçbir ozana bu kadar kapılmayın.»

*Mehmed Kemal'in, **Cumhuriyet** Gazetesi'ndeki «POLİTİKA VE ÖTESİ» köşesinde 12 Aralık 1985 günlü yazısından:*

Şiirler Arasında...

B'si küçümen Y'si kocamanlaşan BROY yazısını görünce şaşırdım. *«Bu da ne?»* diye. Aklıma hemen Ruhi Su ustanın ünlü türküsü geldi. *«Belki de odur»* dedim.

.....
Ah, senin-o tekdirin bize abestir
Bu yiğitlik sana kimden mirastır
Eğer ki, kulluğa verirsen destur
İnan, üçten beşten, senden geride kalan değilim
Broy, broy, broy!..
.....

Yanılmamışım, oymuş...

Bir şiir dergisi... Danışman diyor ama, Seyyit Nezir'in yönettiği belli... Bu ince zevk ve titizlik ondan yansıyor... Birinci sayısı için bir şeyler yazayım istedim, yazmaya kalmadı *Oktay Akbal* dostum erken davrandı. Hadi ikinci sayıya dedim...

Edip Cansever'in *«Oteller Kenti»* adlı şiir kitabı elime yeni geçmişti ki, BROY da önümdeydi. Baktım, dergi yarısından çoğunu *Edip Cansever* ve kitabına ayırmış... İkisini birden anlamak daha iyi oldu...

Edip Cansever, her şiiri ile kendini yenileyen, hem şiirine, hem Türk şiirine yeni ufuklar açan bir ozanımızdır. Şiir, şair için bir aletse, bu aleti en iyi kullananlardan biridir. *«Şiirle düşünmek!»* diyor Edip Cansever... Heykelle, resimle, müzikle düşünmek ne denli varsa, şiirle düşünmek de o denli vardır.

Memet Fuat, antolojisine girmediği için kızan, öfkelenen genç bir şaire öğüt veriyor, *«Şiiri kendi dışında sev!.. »* Bilmem anladı mı genç şair? Nedense Memet Fuat'ın antolojisine girmeyenler de, girenlerden bazıları da kızıyorlar. Girmeyenlerin kızmasını anlıyorum. Ya girenlerin? Onlar şiirde unutulmuşların sayısında vardırlar. Kimi şairler unutulmuşlardı, Memet Fuat'ın antolojisinde yeniden canlanınca, *«Bu şairleri de nereden çıkardın?»* diye kızıyorlar... Eh, kızgınlığın bir de bu türü var...

Behçet Necatigil Şiir Ödülü Tuğrul Tanyol'a verildi...

Şair Behçet Necatigil adına konmuş olan ve yılın en iyi şiir kitabına verilen Necatigil Ödülü bu yıl Tuğrul Tanyol'un *Ağustos Dehlizleri* adlı şiir kitabına verildi.

Doğan Hızlan, Adalet Ağaoğlu, Edip Cansever, Rauf Mutluay, Hilmi Yavuz, Tahsin Yücel ve Fethi Naci'den oluşan seçiciler kurulu *Ağustos Dehlizleri*'ni yılın en iyi şiir kitabı seçti.

Tuğrul Tanyol 1953 yılında doğdu. Saint Joseph ve Kabataş Erkek Lisesi'ni bitirdi. Boğaziçi Üniversitesi'nde Sosyoloji öğrenimini gördü. Şimdi Marmara Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışıyor. Şiir ve şiir üzerine yazılarını *Hürriyet Gösteri, Sanat Olayı, Somut, Türkiye Yazıları, Varlık, Yazko Edebiyat*'ta yayınladı. Arkadaşlarıyla birlikte *Üç Çiçek* ve *Poetika* dergilerini çıkardı. Şairin ilk kitabı, *Elinden Tutun Günü* (1983) idi.

Bir İlan Sıralaması Üstüne

BROY'un «Ayın Sorusu» köşesinde ilk sorumuzu Kasım sayımızda Cemal Süreya'nın yanıtladığını okurlarımız hatırlayacaktır. *Milliyet Sanat Dergisi*'nin 1 Aralık'ta çıkan 133. sayısındaki «373. Gün» başlıklı günlüğünde Cemal Süreya, yazısının gazete ilanlarında sunuluşuyla ilgili olarak şu eleştiriye yer veriyor:

«Broy çok güzel bir dergi olmuş. Ama Seyyit Nezir'e bir noktada bozuldum. Dergide ilk yazı benim olduğu halde, gazetelere verdiği reklamlarda Memet Fuat'ın adını başa almış. Böyle şeylere önem veren biri olmadığımı herkes bilir. Memet Fuat'ın adını başa koyacaksan, dergide de onun yazısını başa koyarsın.»

Bu içtenlikli eleştiri üstüne yayın danışmanımız Seyyit Nezir ve reklam müdürümüz Nesrin Arman'ın görüşlerini aldık. Seyyit Nezir'in yanıtı şöyle oldu:

«Ayın Sorusu köşesinde amacımız, okurun ilgilendiği ya da ilgisini çekmeyi istediğimiz bir konuda, her ay o konuya yakınlığı bilinen bir şair, yazar, sanatçı ya da kültür adamının görüşüne yer vermek. Oysa Memet Fuat'ın yazısı, *Şiirce* ve *Broy* imzalı yazılarla birlikte, bir şiir dergisine duyulan gereksinimi açıklıyordu. Niçin 'Şiir Dergisi'? Okura öncelikle onu göstermekten daha doğal ne olabilir?»

Nesrin Arman'ın yanıtı ise şöyle:

«Cemal Süreya'nın 'böyle şeylere önem veren biri olmadığı' elbette bilinir. Ve bir dergi, ilk sayısında, çıkış amacıyla ilgili yazılarını ilandaki yazı sıralamasının ortasında değil, herhalde en başında ya da en sonunda (farklı bir sunuşla) belirtmelidir. Yaptığımız o... Şu da var ki, bir ilandaki sıralama, yazıların dergideki sunuluş sırasını izler diye bir kural herhalde yoktur. Daha önemlisi, okur, Cemal Süreya'nın adını ilandaki sıralamanın neresinde olursa olsun bulacak ve hakkettiği tevecccühü esirgemeyecektir.»

TURGUT UYAR
SONSUZ VE ÖBÜRÜ

Hazırlayan
TOMRİS UYAR
SEYYİT NEZİR

FİYATI: 1000 TL (KDV dahil)

SANA
TÜTÜN VE TESPİH
YOLLUYORUM

Semiha Berksoy'un Anıları
Nâzım Hikmet
ve Fikret Muallâ ile Mektuplaşmaları

FÜSUN ÖZBİLGEN

FİYATI: 1000 TL (KDV dahil)

WALT WHİTMAN
ÇİMEN
YAPRAKLARI

Hazırlayan
MEMET FUAT

FİYATI: 750 TL (KDV dahil)

YEVTUŞENKO
BABİ YAR

Hazırlayan
ÜLKÜ TAMER

FİYATI: 750 TL (KDV dahil)

Broy Şiir Yayın Merkezi'nden
yapılan isteklerde, kitap ederi karşılığında posta pulu ya da damga
pulu gönderilmesi rica olunur. Ayrıca (Muammer Akça-191647)
nolu posta çeki hesabına ödeme yapılarak,
çek dekontunun fotokopisi ve istenen kitapların yazılı olarak bildirilmesi
yoluyla sipariş verilebilir. 3000 TL'nin üstündeki listelerde %20 indirim uygulanır.

BROY ŞİİR YAYIN MERKEZİ